

PUČKE IZREKE O VREMENU



HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO
NAPREDAK
IMOTSKI

Za nakladnika
ANTE ARAČIĆ

Urednica
SENKA ILIĆ-JUKIĆ

Crteži u knjizi
NEDJELJKO ČELAN

Korice
SENKA ILIĆ-JUKIĆ

Sunakladnik
HKD NAPREDAK Split

CIP – Katalogizacija u publikaciji
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U SPLITU

UDK 821.163.42-84:39
398.9(497.5)

ČELAN Gaganić, Ante

Pučke izreke o vremenu / Ante Čelan Gaganić; <crteži
Nedjeljko Čelan>. – Imotski ; Split : Hrvatsko kulturno društvo
Napredak, 2007.

ISBN 978-953-6541-42-3 (Split)

470528011

ISBN 978-953-6541-42-3

Ante Čelan Gaganić

PUČKE IZREKE O VREMENU

Imotski
2007.



BLAGO PUČKOG VREMENARA

Što nas unaprijed tijekom godine vremenski očekuje, teško je predvidjeti. O tome se, usprkos vremeno-znanstvenim i tehničkim pomagalima, nerado izjašnjavaju i najiskusniji meteorolozi. Svima nam je, naime, poznato da se, zbog globalnih poremećaja, postupno mijenjaju tipične klimatske i meteorološke značajke kalendarskih godišnjih doba.

Pa ipak, podastrijet ću čitateljima pregršt višestoljetnim iskustvom nastalih pučkih izreka o vremenu za svaki pojedini mjesec u godini.

Godinama sam ih prikupljao i s raznim tumačenjima korijena nastanka imena svakog mjeseca usustavio iz dostupnih starih hrvatskih kalendara: *Danica, kalendar* (Zagreb, 1924.), *Narodno kolo* (Zagreb, 1934.), *Gospodarska čitanka i kalendar* (Zagreb, 1934.), *Misijski kalendar sv. Petra Klavera* (Zagreb, 1940.), *Poljoprivredni kalendar* (Zagreb, 1986. i 1989.), zatim iz nezaobilaznog djela *Život i običaji u Imotskoj krajini* (Imotska krajina, Imotski, 1978.-1980.), imotskoga sakupljača narodnoga blaga fra Silvestra Kutleše, a uglavnom sam ih čuo i pribilježio od starijih ljudi iz Imotske krajine, posebno od moga pok. oca Ante Čelana Gagana, iskusnoga poljoprivrednog stručnjaka i agrometeorologa.

Koliko će se mudroslovna starinska kazivanja ovoga pučkog vremenara obistiniti, ostavljam čitateljima da se tijekom godine osobno uvjere.

U svakom slučaju, iz mjeseca u mjesec zajednički pratimo i znatiželjno uživajmo u nadahnutom i sočno izraženom duhovnom blagu hrvatskoga naroda i divnim prigodnim ilustracijama afirmiranog imotskog slikara i pedagoga Nedjeljka Nene Čelana.

Stoga, savjetujem čitateljima da ove pučke izreke i poslovice o vremenu, kao i poneku pjesmu – bez znanstvenih i sveobuhvatnih pretenzija sabrane i složene – sačuvaju, jer uz već poznate i nepoznate (a ovdje, usprkos nastojanjima, nažalost nezabilježene), osim moguće praktične korisnosti, usudujem se reći: imaju trajnu kulturnu vrijednost, treba ih otrgnuti od zaborava i ponešto naučiti od njih!

Inače, ove su izreke već objavljivane u listu *Imotska krajina* (Imotski, 1993.), župskom listu *Grad na Gori* (Imotski, 1992/93.), *Radio Splitu*, *Radio Osijeku*, *HR Radio Zagrebu* i *Radio Imotskome*, a sada ih, na nagovor čitatelja i slušatelja, kao nakladni prvijenac obnovljene Podružnice Hrvatskoga kulturnog društva Napredak u Imotskom (na čemu im velika hvala), znatno nadopunjene objelodanjujem u obliku popularne knjižice.

Ante Čelan Gaganić

Imotski, 31. ožujka 2007.



Siječanj je prvi mjesec u godini i u načelu ga obilježavaju hladnoća, snijeg i jaki mrazovi.

"Kažu da se zove siječanj, jer je u siječnju najbolje sići drva za lis, ratilo, i za kuću... Pravo kažu seljaci: "Sici japiju u sičnju." Drugi kažu, nije istina. Sičanj, ne zove se zato što se u njemu siku drva, nego što u sičnju čeljad od leda siku (cvokoću) zubima. Treći vele, nije ni to, nego sičanj kako zasiče, tako i odsiče. Kakvim vrimenom počne, takvim i svrši." (Fra Silvestar Kutleša, Život i običaji u Imotskoj krajini, "Imotska krajina", Imotski, 1978.-1980.).

O postanku imena mjeseca siječnja, poznati meteorolog mr. Milan Sijerković zaključuje: *„Da li zbog toga što hladnoća 'siječe' dah ili zato što pri jakim mrazovima nebrižni gospodari moraju odlaziti u šumu radi siječe drva za ogrjev - nije bitno. Siječanj je u našem podneblju srce zime, carstvo mrazova." (Poljoprivredni kalendar, Zagreb, 1989.)*

A da siječanj može imati i drugačiju ćud, narod se davno uvjerio i zanimljive značajke ovog mjeseca uvijekovječio duhovitim izrekama i poslovicama.

- Mlado lito (1. I., Nova godina, Mali Božić) svakomu je sito, Vodokršće (6. I., Sveta Tri kralja) kako komu dođe.

- Ako na Novo lito iziđe crveno sunce, to znači škodljive bure i oluje kroz godinu.

- Ako Novo lito osvane vedro, bit će ribe, voća i vina.

- Kako ti protekne prvi dan u godini, tako će ti proteć cila godina.

- Nije zime dok Litnica (Božić) ne mine.

- Kakav je treći, peti i sedmi dan u misecu, takav će bit cili misec svakog miseca u godini.

- Zlo je kad zima ne ide zimom.

- Zimska vedrina i nevina dobrina nije za dugo.

- Čim se sjenice približavaju kućama, znači da će biti oštra zima.

- Crljena večer, posrano jutro.

- Crljena zora, mokra gora.

- Ako vuci zavijaju, zima će biti ljuta.

- Kada zimi pivac dugo stoji na jednoj nozi, bit će leda.

- Ako pivac zimi stoji na jednoj nozi, velik će led udarit.

- Ako početkon sičnja padne snig *opančar* - nije dobar, brzo zakopni, izmami buru i sve osuši i spali. Ako padne snig *dokolnjak* - sva intrada (litina) pod njim počiva i spava, nit joj udi mraz ni bura.

- Bura - čista žena.

- Bura je čista žena, sva oprana, umivena.

- Čuvaj se oblačne (škure, ciklonalne) bure i vedra juga.

- Kad priko zime počne brit *Jažuša* (bura u Imotskome), zec će sigurno plakati za materon.

- Pitat će te zima što si radio liti.

- Pitat će te zima di ti je bilo lito.

- Ako je zima - i u tikvi je zima.
- Pitali vuka: *Kad je zima najljuća?* A on odgovori: *Kad sunce rađa.*
- Ne gleda zima što je suknja bila.
- Kad lisica preko leda prijeđe, onda možeš preko njega i topove voziti.
- Zima grize bez zubi.
- Zima gizdu ne traži.
- Zima ne traži ljepotu, nego toplotu.
- Nijednu zimu nisu vuci izjeli.
- Još vukovi nisu zimu izjeli, nego kravu i kobilu.
- Nije se zima izjalovila, nego krava i ovca.
- Kada dan raste, zima već nestaje; kada pada, vrućina biva tada.
- Ko ne zna drćat smrza bi se.
- Ako zima ne ujede zubima, ošinut će repom.
- Ako zima ne ugrize ranije, mahne repom kasnije.
- Ako zima nije u glavi, oće u repu.
- Ako nije siječanj u snijegu, teško njivi, dolu i brijegu!
- Ako u siječnju nema snijega i leda, bit će loša godina.
- Ako nema zime u siječnju, bit će je u travnju i svibnju.
- Ako u siječnju nema snijega, bit će ga u ožujku.
- Bolje je Tri kralja (6. I., Bogojavljenje, Posljednji Božić, Vodokršće) bez mesa, nego bez bure.
- Čuvaj se oblačnog Vodokršća.
- Na Vodokršće zimi jedno oko ispršće, a na Poklade i drugo ispade.
- Zima je najbolji orač.
- Dobar snig - siromaški đubar.
- Dobar snig gnoji zemlju.
- Bila kitina (snig) - dobra litina.

- Najniža temperatura (apsolutni temperaturni minimum) u Imotskoj krajini s visinom od - 23,5° Celzijeva zabilježena je 13. I. 1985., a ovakve hladnoće bile su još 1929., 1956. i 1963. godine.

- Pavel Pustinjač (15. I.) zimu nutri, a obrnjeni (obraćeni) Pavel (25. I.) zimu van pela.

- Zelena Stošija (15. I., sveta Anastazija) - godina lošija.

- Sveti Antun Opat (Pustinjač, 17. I.) ne da ni orat ni kopat.

- Sveti Antun Opat, uzmi motiku pa kopat (ako vrime dopušća).

- Sveti Ante bijele brade.

- Ne će te izdat sida brada ni gnojna brazda.

- Zemlja kaže: "*Daj ti meni, ja ću tebi*".

- Maslina je dobro podrizana ako lastavica može kroz nju proletit.

- Maslina je mati, uvek kad se vratiš dobro si doša.

- Maslinovo ulje je dragulj južne kužine.

- Kad je udžba - ne đubri i ne suši robu.

- Topla siječnja da nas Bog sačuva.

- Nije tomu vrijeme: u siječnju jagode.

- Kad voćka cvate miseca *đenara* (januara-siječnja), ne spravlja joj ni vriće ni stana.

- Lipi dani u *đenaru*, grubo vrime u *februaru* (februaru - veljači).

- Po jutru se dan poznaje.

- Bolje je da je umro, nego da vidi šta mu rade sa sirotinjon.

- Neko će opet radit, ko u polju – ko u brdu.

- Što ne traži ist i pit neka leži (nekretnine).

- Što prođe u lipu, ne će u ružnu (misli se na lipo vrime).

- Kada se u siječnju i veljači mačak na suncu grije, u ožujku se u zapečku od studeni krije.

- Ako je trave u siječnju - ne će je biti u travnju i svibnju.

- Ne će zima (snig, kiša) u oblacima sagnjit (pokazat će zube kad-tad).

- Nijedna zima nije ostala na nebesima.

- Zima nema očiju.

- Zakova led.

- Vanka puca led.

- Bog puca u meni (od leda).

- Kostu pucaju od leda.

- Smrza se do kosti.

- Držat do nekoga (nečega) ko za lanjskin snigon (ništa).

- Zima ne će zimovat na nebu.

- Zima zimuje, lito lituje.

- Siječanjaska kiša sve usjeve šiša.

- U siječnju vode - vino nam ode!

- Ako je u siječnju vode, ne će biti u listopadu vina.

- Ako je u siječnju kiše, ne će biti o Martinju (11. XI.) vina.

- Ako je u siječnju malo vode, bit će puno vina; malo vina bude li puno vode.

- Ako o Fabijanovu (20. I.) cvita, bit će o Cvitnici mraza.

- Sveti Sebastijan (20. I.) u ruci nosi ljubicu.

- Ako Vinka (22. I.) sunce peče, vino u bačve teče.

- Ako na sv. Vinka sunce peče, obilno vino u posude teče.

- Na Vinkovo ako sunce sviti, sve će suđe puno vina biti.
- Sveti Vinko - vinorez (treba obrezati loze).
- Na sv. Vinka blagosivlje se vinograd i reže loza.
- Ne sadi lozu di žabe krekeću (zbog prevelike vlage loza je podložna raznim bolestima, urod je lošije kvalitete, slador neznatan, vino nikakvo).
- Žaba i loza ne idu zajedno.
- Lipo vrime na dan Obraćanja sv. Pavla (25. I.) obećava dobar urod.
- Ako je konac mjeseca siječnja vedar, bit će dobra godina.



Veljača je "sniježna odstupnica zime ... hladna i vrlo čudljiva vladanja, općenito nesklona poljoprivrednicima." (Mr. Milan Sijerković)

"Kažu da je veljača prozvata što često velja, vrti i privrće vrime." (Fra Silvestar Kutleša)

Kao na jedinom ženskom mjesecu u godini, na veljači se narod nekavalirski "iskalio", pa ju je, zbog provjerene nestalnosti i nezdravosti vremena, obilatije okitio iskričavim izrekama.

- Veljača - ženski, mačiji, kurvanjski misec.
- Veljača - pokladni misec, misec manitoščine.
- Kakva bi to bila veljača bez mačaka i mačkara?!
- Veljača - mačija (kozja) derača.
- Veljača - prevrtača; veljača - serača.
- Minja se ko veljača.
- Veljača je privrtljiva ko žena.
- *Sredozimci* - prvi dani veljače, sredina zime.
- Kalandora (Kandelora, Svijećnica, 2. II.) - zima fora (vanka), kaže Blaž (3. II.) da je laž, a glistina da je istina.
- Gospa Kandelora, zime fora, za njom ide Blaž, koji govori da je to laž.

- Kandelora - snig do mora, sveti Blaž - da je laž, sveti Šime (18. II.) - da je usrid zime.
- Svijećnice dan, zima van.
- Kalandora - zime pola.
- Kalandora - pola žita, pola zime, pola hrane.
- Na Svijećnicu pol zime se svršava, pa stoga neka još pol krme stoka ima.
- Kalandora - zima ora (još traje).
- Kalandora - zima ora, snig do mora, pola ića - pola pića.
- Kalandora - pijandora.
- Bog te čuva vedre Kalandore, a oblačna Jurjeva (23. IV.).
- Kalandora vedra, dicit se vide rebra (nerodna godina, bit će glad).
- Ako je Svijećnica vedra, bit će duga zima.
- Što burnija Svijećnica - to ljepše proljeće.
- Ako je na Kalandoru lipo vrime, past će devet snigova, a ako bude oblačno, ni broja in se ne zna.
- Ako je na Kalandoru lipo vrime, do Jurjeva (23. IV.) će past dvanest snigova.
- Ako je na Kalandoru i sv. Blaža (3. II.) lipo vrime, bit će još dvanest snigova.
- Bolje je vuka u štali imati, nego se na suncu o Svijećnici grijati.
- Ako je Svićnica zelena, Cvitnica će biti snižna.
- Cvate li na Kalandoru, bit će o Cvitnoj nedilji mraza.
- Kalandora muti do dna mora.
- Kalandora ora - koja muti do dna mora.
- Gdje je Blaž, tu je laž; gdje ga nije, tu su dvije.
- Sveta Agata (5. II.) snigom bogata.

- U veljači 1914. voda u Modrom jezeru dosegla je maksimalnu visinu od 147 metara (na južnom dijelu) i prelijevala se malim potočićem prema Glavini, a to se dogodilo i 1764. godine.

- Koliko je u veljači lipi dana, toliko će do Jurjeva (23. IV.) past snigova.

- Veljača velja, ožujak popelja.

- Što se u veljači zazeleni, rado se posuši.

- Što velja izmami, to *marač* (ožujak) opali.

- Ako veljača viluje, *marač* miruje; ako veljača miruje, *marač* viluje.

- Ako velja ne veljuje, onda *mara* oplakuje.

- Ako veljača sunce lovi, *marač* klupe lomi.

- Nema zime bez vitra ni zla gosta do Turčina.

- Kad bura pu(h)ne, svakome je bude.

- Nema bolje čistunice do bure.

- Govori bura: *Kada jedrim ja, ne jedri ti* (mornarska).

- Oštri sjeverni vjetrovi u veljači znače plodnu godinu.

- Kad veljača ne daždi, ožujak dobra ne misli.

- Ako gudin kupi slamu u svinjcu, ubrzo će snig ili led.

- Streha snijegu mjera, a rok Jurjev dan (23. IV.)

- Bolje je u veljači vidit po polju gladna vuka, nego u košulji čovika.

- Sunča li se mačka u veljači, u ožujku će opet za peć.

- Ako veljača muhe izmami (oživi), ožujak će ih sve podaviti.

- Tko u veljači u košulji drva cijepa, u kožuhu sije kukuruz.

- Topla veljača - hladan ožujak; hladna veljača - ugodan ožujak.

- Za razliku od naivnog bajama, oprezna smokva uvijek čeka posljednji trenutak i propupa tek kada je zima sigurno završila.

- Veljača moćna - djeca smoćna.

- Ako nema kiše u veljači, ne će biti ni pogače (slabo će žito ponijeti).

- Veljača sušna - dica lužna (od luga).

- Nakon zanosna Valentinova (14. II.), zaljubljenima dolazi prinova.

- Na Valentinovo i vrapci svadbuju.

- Do po veljače loza plače (ima soka i pogubno je tada rizat lozu).

- Po veljače loza plače, od po ožujka pupak vanka, travanj listom, a svibanj cvitom.

- Od po velje zelje u kobilje.

- Od po velje zelje u prdelje.

- Od po velje svaki korijen krene.

- Od po velje svako zelje.

- Od po velje svake želje.

- Ne sadi lozu di žabe krekeću.

- Pokladi – s guzicon se okladi.

- Isti si Bako (žderonja i lokonja).

- Poklade – vrime prižderavanja i prilokavanja, jer: *Do Uskrsa ko živ - ko mrtav, bolje se najidi, nego da te crvi do Uskrsa izidu.*

- Kakva Pepelnica takva cijela Korizma.

- Nema zime bez Korizme.

- Čista Srida - da se čiste criva.

- Čistu Sridu, Veliki Petak i Badnjak poste i vojnici.

- Sveti Matija (24. II., po starom kalendaru) led razbija, ako ga nema, onda ga sprema!

- Sveti Matija led razbija, ali će pa ga ni - ga narédi!

- Sveti Matija zimu zatvara, a ljeto otvara.
- Ako je Matija hladan, bit će još dugo zime.
- Na sv. Matiju svaka dica zapiju.
- Matija (24. II.) reže - Matija (21. IX.) trga.
- Iza tri slane dolazi kiša.
- U veljači prašina - dobra ljetina (žetva).



Ožujak je u narodu, usprkos naglim vremenskim obratima, rado očekivan mjesec. Prema kalendaru, u ožujku *"službeno završava zima i započinje proljeće ... Zbog nepostojanog vremena, kad hladnoću naglo smijeni toplina, a nju opet naruše snijegovi i mrazi, čini se da je ožujku primjereno ime 'lažac', jer je riječ 'laž' u korijenu naziva za treći mjesec u godini."* (Mr. Milan Sijerković)

"Ožujak ima puno imena: ožuljak, marač, lažak. Ožuljak zovu, jer se u ovu mjesecu žulja (pojide) ono što je priteklo sičnju i veljači. Zovu ga lažak, jer je lažljiv i prevrtljiv." (Fra Silvestar Kutleša)

Budući da je ožujak prelazni mjesec godišnjih doba ili, kako napisa Milan Sijerković, *"ugodna najava proljeća"*, pročitajmo što nam je o njemu već odavno kazao *"stari pametni svet."*

- Marac - jarac.
- Marač - derač.
- Marač - luđak.
- Prvi marča (ožujka) svaka travka vanka, a ljubica plavka.
- Bolje je zmijom ugriženu, nego ožujskim suncem ogrižanu.

- Bolje da te ujede zmija, nego da te ožujsko sunce ogrije.

- Bolje da te zmija ujije, nego da te marčano sunce ogrije.

- Bolje da te zmija upekne, nego da te ožujsko sunce ugrije.

- Bolje da te majka bije, nego da te ožujsko sunce ugrije.

- Bolje da te nije, nego da te ožujsko sunce grije.

- Čuvaj se marčanog sunca više od poskoka.

- Čuvaj se marčanog sunca, zube ima (zubato je).

- Ne viruj marčanom suncu kada grije, a niti gospodaru kada se smije.

- U ožujku vjere nije, ni kada plače ni kada se smije.

- *Bakine uzajmenice* - prema legendi, to je prvih desetak dana mjeseca ožujka, koje je prevrtljiva i osvetoljubljiva veljača uzajmila (posudila) od ožujka da bi kišom i nevremenom kaznila babu, jer je dolaskom ljepših dana izvela kozlice na pašu i rugala se veljači kako je njezina hirovita vladavina nepovratno prošla.

- *Lažak* (ožujak) laže, snigom máže, sitnu travu kaže.

- *Lažak* laže, snigom máže, ispod sniga travu kaže.

- Ne sadi što nije za izist (ako ne prodaš, ne će propast, pojist će se).

- Ako te ožujak miluje, travanj te bije.

- Ako te ožujak miluje, travanj te brije.

- Ako je ožujak topao, u travnju ćeš navući rukavice.

- Tri su bure u ožujku: sedmog, sedamnaestog i dvadeset-sedmog.

- Tri bure, (7., 17. i 27.) ako se ožujku ne ispušu, oće o Petru (29. VI.), Iliji (20.VII.) i o Velikoj Gospi (15. VIII.).

- Ako je u ožujku zemlja previše pîla, bude po ljetu toliko manje dobila.

- Ako u ožujku zemlja prikoviše popije, liti isto toliko manje dobije.

- Kišni ožujak - mršava ljetina.

- Kišni ožujak je seljaku zao, a suh travanj još gori.

- Koliko ima u ožujku magle, toliko će ljeti biti kiše.

- Ako je u ožujku dosta leda, priređuj bačve; ako je leda u travnju, pusti bačve na miru.

- Koliko je u ožujku rose, toliko je u svibnju mrazova.

- Snježan ožujak ubija njive i vinograde.

- Kásni snijeg je bijeli gnoj.

- Ako je ožujak suh, onda je ljeto kišovito i rodan vinograd.

- Ožujaska vedrina, vinova rodna godina.

- Ožujaska grmljavina ne donosi mraza.

- Ožujaska grmljavina - rodna godina.

- U ožujku nije vrime od pivanja, nego od plakanja (Korizma).

- Kakvo je vrime na 40 mučenika (10. III.), očekujte takvih i daljnjih 40 dana.

- Kakvo je vrijeme na 40 mučenika, takvo će ostati cijeloga proljeća.

- Ako 40 mučenika nose mraza, bit će ga još 40 noći.

- Ako na Grgurevo (12. III. po starom kalendaru) snijeg meće, spremaj košare i stare vereće.

- Grgur (12. III.) i Josip (19. III.) - ili jedan ili drugi ili obadva donesu snig buru i mraz.

- O sv. Grguru cvitaju bajami.

- Sveti Grgur zoblje bajame (kad ih tih dana led ubije).

- O Grguru tica na gnjizdûru.

- Na sv. Grgura svaka tica gnjizdûra.

- Marcelinci - najbolji tići (izdržali zimu).
- Zubato (zimsko) Sunce.
- Ne da se vrimenu (nema poboljšanja).
- Zašijunalo (nevrime).
- Nevrimе – ko da će smak svita.
- Otvorilo se nebo.
- U po marča - sipa i komarča.
- U po marča i pas u hlad bježi.
- Di sime pa'ne, tu i ostane.
- Probacilo se sime.
- Blagoslovljena je kuća u koju se nastani lastavica.
- Za zimom pramaljeće dolazi.
- Nema proljeća dok sunce ne sine.
- Kako je o sv. Josipu (19. III.), tako će biti i cijeloga proljeća.
- Lipo Josipovo - lipa sva godina.
- Lijepo na Josipovo, očekujte dobru ljetinu.
- Sveti Josip, zmiје polist.
- Sveti Josip, spuži polist.
- Ako bajam o Josipu procvate, pokaje se.
- Sveti Josip - snigom posip.
- Za Jožefa zima z bičom poka.
- Na sv. Josipa, tica jaja prosipa.
- Iza sv. Josipa prestaju mrazovi.
- Sveti Bene (Benedikt, 21. III.) snigom krene.
- Sveti Bene bajame bere (otuće).
- Ako u ožujku kukavica kuka i roda klepeće, bit će toplo proljeće.
- Dobro se proljeće iz rana poznaje.
- Sad ne mrkne, nego sviće (duži dani).
- 23. ožujka - Svjetski meteorološki dan.

- Ako do Blagovijesti (25. III.) nisi obrezao vinograd, a ti gunj na glavu, pa makar po kiši obrezuj da prije dovršiš.

- Koliko se žaba prije Blagovisti javi, toliko će po Blagovisti štitit (što znači, ako se vrime ne iskrši zimi, oće u proliće).

- Šparoga - varoga, daj ti meni dva roga, ja ću tebi zelen list kada dođe Blagovist.

- Blagovijest - pripovijest (zima pripada prošlosti).

- O Blagovijesti prva iskra u zemlju (počinju vrućine).

- Blagovist zelen list.

- Na Blagovist se ni kruv ne mîsi (ne peče).

- Blagovist - za devet miseci Božić.

- Ako je Blagovist lipa, lip nas lipanj čeka.

- Blagovist - na dvor smokvin list, goveda u obîst, riba na mrîst, a čobani u nesvîst.

- Svakom mjesecu ukradi, a ožujku dodaj.

- Kokoši što se u *marču* legu, obilno nose jaja.

- Prašina marta vrijedi zlata.

- Ožujski prah draži je od srebra i zlata.

- Ožujaska prašina nosi obilato žita i vina.

- Ako jazavac ostane u jami, zima se ne će stišati.

- Ako zima ne ubode rogon, oće repon.

- Ožujak i zima ako zubom ne ugrizu, repom ošinu.



Travanj je mjesec kada zima posljednjim trzajima ponekad neugodno ošine repom (snijeg, mraz, studen), ali proljeće uzima maha. Nepredvidljivost travanjskog vremena i „česte smjene sunčanih i kišnih razdoblja nerijetko prekinu poljske radove, ali pod uzajamnim djelovanjem sunca i kiše raslinstvo se naglo razvija, sve pupa i cvate i zelenilo nove trave sve više osvaja, pa stoga ne iznenađuje što je narod ovome mjesecu dao ime *travanj*.“ (Mr. Milan Sijerković)

A i fra Silvestar Kutleša je napisao: „*Travanj se zove po mladoj travi.*“

Zasićen zimom i radujući se proljeću i probuđenoj prirodi, narod se, usprkos nesklonosti ovoga mjeseca poljodjelskim radovima, raznježio i razgalio dušu, pa ga je i u takvom duhu obdario vedrim riječima.

- Travanj ima devet vrsta vremena na dan.
- Koliko u godini ima dana – toliko u travnju ima vremena.
- *Cvitobob* (travanj) je najgori misec za poljodjelce.
- Zmotan kak aprilsko vreme.
- Travanjsko vrijeme sedam puta na dan otjera s polja ratare.

- Uvik se laže što se prvoga travnja kaže.
- Kakvo vrime bude 4. IV. (sv. Izidor), takvo će biti četrdeset dana.
- Travanjska kiša – svibanjsko cvijeće.
- Travanj u kiši – svibanj u cvijetu.
- Travanj kišovit – svibanj vjetrovit.
- Travanj kišovit – ljetina slaba.
- Proljetna grmljavina, jesenja glad.
- Mokar travanj – suh lipanj; suh travanj – mokar lipanj.
- Aprilski mraz napravi veće škode kak letna tuča i suša skup.
- Ako u travnju ne pada i kiša i snig i krupa, padat će u svibnju.
- Dok je god na Bijakovi sniga, ne sadi k(r)umpir, bi' će slane.
- Đubre (govno) je zlato u poljoprivredi.
- Na oči reste – ko iz vode.
- Polegle ko krave (site).
- Mlad ko kap.
- Mlad ko rosa u podne.
- Oblaci dolaze i odlaze.
- Zima se ispokojila za nekoliko godina (bila žestoka).
- Ožujak suh, a travanj mokar – blagorodan težak i gospodar.
- Kukuruz se sije kad se može golom guzicom na zemlji sidit (vruća zemlja).
- Travanj vlažan – bogat ražanj.
- Ako je travanj vlažan, onda je valjan.
- Travanjska mokrina daje si(je)na i vina.
- Iza travanjske grmljavine više nema mraza.

- Ako u travnju grmi, seljak se mraza ne boji.
- Travanjska je kiša blagoslov, ali svibanjska je još bolja.
- Palo nebo na zemlju (nevrimo).
- Munje paraju crno nebo.
- Munja udara iznenada i razorno.
- Ko grom iz vedra neba.
- Namrkusilo (namrgodilo, goluba, namusilo, narogušilo) se vrime.
- Naomeć (promjena vremena).
- Naoposum je vrime (naopako, loše).
- Naloži malo (stavi dvi bilje) da umre led.
- Tiho ko prid oluju.
- Steglo (popušćalo) vrime.
- Udarila pusta šmerija (nevrimo).
- Drugo će vrime (promjena).
- Travanjski snijeg zemlju gnoji.
- Suh travanj – gladna godina; mokr travanj – berićetna godina.
- Suh travanj znači lošu godinu, a tihe kiše u travnju znače rodnu godinu.
- Suh travanj – mršava godina.
- Suh travanj – zla godina.
- Travanj suh – kruh je skup.
- Što je travanj tiši i ljepši, to je svibanj ljući i bjesniji.
- Što je travanj tiši i vedriji, to je svibanj grđi i bisniji.
- (Ni prijatelj prijatelju ne će vratiti zajam ko vrime vrimenu.)
- Ako je travanj lijep, bit će svibanj ružan, a ako je vlažan, bit će lipanj suh.
- Vedri li se travanj noću, škodi vinu ko i voću.
- Vedre noći u travnju pogibeljne žitu i panju.

- Vedre travanjske noći ne će nikoga pomoći.
- U travnju nije dobro led ni u marami kroz vinograd pronijeti.
- Čin se pojave šišmiši, pristat će zima.
- U travnju je najslađe spavati.
- Ako kroz Glušnu nedilju (tjedan prije Cvitnice) rominja kišica, dobro će roditi šenica.
- Nediljo Glušna, ne budi nan sušna.
- Od Glušnice do Uskrsa puše *pasijunsko* jugo.
- Ako se pasijunska juga ne ispušu za dvije sedmice, ispuvat će se priko lita.
- Na Veliki Petak kiša, godina sušna.
- Uskršenje i crljena jaja – Đurđev danak (23. IV.) i zelena trava.
- Sritan Uskrs, moja mala, evo tebi moja jaja, danas jedno, sutra drugo, prikosutra ono dugo.
- Ako je lipo vrime na Uskrs, litina će biti dobra.
- Zelen Božić, bil Uskrs.
- Nema mrsa do Uskrsa.
- Zima prođe – Đurđev danak (Jurjevo) dođe, te se gora preodjene listom, a zemljica travom i cvijetom i zapoje ptica ševrljuga.
- Na Jurjev dan je vesela i ptica u gori i riba u vodi i zmija pod kamenom.
- Od sv. Jure se broje konju godine.
- Bog te sačuvao vedra Božića, a oblačna Jurjeva.
- Svaka ptica svome jatu leti, a ševa (roda) krovu.
- O Jurjevu počima kukavica kukati.
- Nema lita bez Jurjeva danka, ni brata što ga rodi majka.
- Nema brata dok ne rodi majka, niti ljeta bez Jurjeva danka.

- Jurjev danak – hajdučki sastanak!
- Da je Jurjevo, reklo bi se da se tuku kobile (kad se žene počepušaju).
- Tri su kiše u godini berićetne: Jurjevska (23. IV.), Križevska (3. V. - po starom kalendaru) i Duhovska.
- Jurjevska kišica – od Boga rosica.
- Jurjevska rosa i Trojačka (29. V.) vedrina, dosta kruha i vina.
- Svaka kap Jurjevske kiše vrijedi dukat.
- Ako na Jurjevo kiša stopi volu rog, dobra će biti godina.
- Ako je na sv. Juru lipo vrime, bit će dosta vina.
- Ne baci kabana do Jurjeva dana.
- Kada Jure dođe o mlađaku, nema krme za stoku.
- Sveti Jurij – potkurij.
- Na Jurjevo koliko je žito ispod ruke (na frontinu), toliko će ga i biti.
- Ako sv. Marko (25. IV.) volu ne stopi rog, ne će roditi godina.
- Na Markovdan stopi li se volu rog, u polju je rod.
- Ako u Imotskoj krajini priko zime i prolića zbog veliki oborina dva puta provriju vrila, znači da će zbog prvelike vlage godina bit loša, ne će se imat kad obrađivat zemlja i razvit usjevi. Kasnit će vegetacija, ne će bit plodova.
- Markovo – svetac do podne (poslije se može raditi).
- Sve je ljepše u proljeće nego u drugo doba.
- Čuvaj se cure kad brnistra procvita i kad je vrbopuc (pramaliće je, uđe joj nemir u tilo, pa joj udari donja u gornju).
- Baba zvala kad je vrba cvala, a did se odziva kad je vino priliva.

- Vrbopuc – svrbopic.
- Pramaljetna mlada i jesensko štene na jednoj su mjeri.
- Žensko ti je ko mazga: il' će te zbacit il' udarit – nikad ne znaš!
- Udajte se lijepe djevojke, obirajte neoženjene momke, ko ovčice travu djetelinu.
- Pitao pobratim pobratima: *Što bi, ti se ne oženi? – Prođe jesen, nemah kad, sad se u proljeće ženi magariad.*
- Troskot izlazi magaretu tri puta kroz stražnjicu.
- Korov je teško istribit i iščupat.
- Kad se smokvinin liston može pokrit pička, može se ić kupat u Modro jezero, a i u more (toplo je).



Svibanj je zasigurno najljepši, najživotniji i najopjevaniji mjesec u godini. Karakterizirajući svibanj u kojem vladaju „*proljetne kiše i nevrijeme*“, prognostičar mr. Milan Sijerković navodi i ovo: „*Zahvaljujući toplini i kiši raslinstvo buja, voćke cvatu, cvijeće je posvuda, pa je razložno narod ovome mjesecu dao cvjetna imena: svibanj (prema svibu), cvijetanj, rožnjak.*“

Nadahnuto piše i fra Silvestar Kutleša: „*Svibanj je misec cvića, i gora i trava, cvita, arija je mirna i ugodna, nit je studeno ni vruće. Kišica i sunce se izmjenjuju, tice pivaju i gnjzda viju, čobani pivaju, ovce bleje, krave riču. Janjci i telad odzivlju se svojom majkom.*“

Čitajući ove retke s pravom je ovaj proljetni mjesec koji je dobio ime po cvjetnom grmu *svibu* i kojeg u Dalmaciji zovu još i *cvitanj*, posvećen Isusovoj Majci Blaženoj Djevici Mariji – milosnoj Kraljici Svibnja.

A što je još puk izustio i zapisao o svibnju također je vrijedno spomena i upoznavanja.

- Svibanj – Marijin (Gospin) misec.
- U misecu svibnju prvoga dana, na curinoj kući osvanut će grana.
- Staro nestalo – novo ne stiglo.

- Proliće povraća toplinu i život i gori i travi i čoviku.
- Ako je svibanj s početkom vedar, tad je pri koncu kišovit.
- Maj - uzmi i daj; maj – ljuti zmaj; maj – ribe na kraj!
- Filip (1. V.) će pokazati, što je komu u polju i oborcu, ako se ne zna o Jurjevu. (Sveti Filip i Jakov su po starom kalendaru bili 1. V., a po novome je 1. V. sv. Josip Radnik, a sv. Filip i Jakov se slave 3. V.).
- Ako na Filipa i Jakova (ili Josipa Radnika) kiša pada, bit će rodna godina.
- Filip ili Jakov napija – Sofija (15. V.) ispija.
- Filip popija – Sofija dopija.
- Filip i Sofija rado mraza imaju.
- 2. V. – Dan Sunca.
- Kad svibanj počinje smijehom, tada završava plačem.
- Svako vrime za vrime, samo je Bog vičan.
- *Garbin* ljuti, sinje more do dna mora muti (vitar s mora).
- Dobro lito vidi se s prolića, dobra neva prve nediljice.
- Kad početkom svibnja ima kiše – ljetine će biti više.
- Sveti Duje (7. V.) lipo vrime kuje.
- Ako je svibanj kišljiv, bit će mnogo uroda.
- Svibanjske kiše padajte što više.
- Svibanjske kiše što više, to žita i vina što više.
- Kad maj moči, ječam ima oči.
- Tuđa kiša (Imotskoj krajini) buru donese (kad kiša dođe sa sjevera, onda je hladnije i puše).
- Što više grmljavine u svibnju, to rodija godina.
- Svibanjska grmljavina – dobra godina.
- Kad u svibnju mnogo siva, mudri seljak neka piva.
- Česte grmljavine u svibnju, dobra ljetina.
- Ako u svibnju puno grmi, nadat se rodnoj godini.

- Mnoga u svibnju grmljavina, uvijek je rodna godina.
- Ako u svibnju siva mnogo, rodit će nam polja dobro.
- Ispod brda (pod brdom) dobar ku(ku)ruz reste.
- U tuđe krave je najbolje vime.
- Ko ne obrađuje zemlju priko godine – zimi će tanje govno srat.
- Doša Sveti Duh, nosi jednu vriću muh, drugu vriću buh.
- Spasovske i Duhovske kiše pune koševе i podrume.
- Duhovske kiše, padajte više.
- Duhovsko blato, lito bogato.
- Na Duhove tribaju se naći tri najbolja cvita: šenica, loza i maslina.
- Daždi maj – blago nam; suhi maj – teško nam.
- Dok je ovaca, bit će i novaca.
- Bez truda nema kruva.
- Ako se u svibnju ukaže puno hrušteva, bit će rodna godina.
- Tek šta se sije, već se žanje (blaga, dobra klima).
- Zarudila zora.
- Bura na moru ide na podne na ručak (stane).
- Iza mokra svibnja ide suh lipanj, iza suha svibnja ide mokr lipanj.
- *Cvitanj* (svibanj) mokr, srpanj suv.
- Ako mravi iznose jaja i unesenu 'ranu iz mravinjaka, bit će prolom oblaka.
- Svibanjska rosa gnoji, svibanjski mraz ubija.
- Svibanjska rosa sve nagoni, svibanjski mraz sve pobije.
- Večernje rose mjeseca svibnja, više će biti sina i vina.
- Suh svibanj – gladna godina.
- Suv svibanj priti gladom i krstu i nekrstu.
- Ako je svibanj topao, bit će lipanj vlažan.
- Ako je svibanj hladan, bit će mnogo sijena i vina.

- Hladan cvitanj sino i vino daje.
- Ožujak sušan, travanj kišovit, svibanj hladan – seljak ne će biti gladan.
- Dok je god na Bijakovi sniga, bit će slane.
- Ako jasen svugdi obilno procvita, godina će bit kišna.
- Ako jasen puno procvita, ništa ne će bit od intrade.
- Miran svibanj daje kruha i vina.
- Ako na sv. Pankracija (12. V.) sunce peče, slatko vince u klet teče.
- Na sv. Pankracija svaka je cura gracija.
- Iza sv. Sofije (15. V.) nema opasnosti od mraza.
- U svibnju ritko padne slane, ali ako padne, veliku šćetu učini.
- Kasni mrazi - rana tuča (vrime *ledenih svetaca*).
- Što više prepelica u svibnju fučka, to će biti skuplji kruh.
- Iz brda voda lije, iz polja nije.
- Iza grmljavine pada kiša.
- Ljubav je cviće – ako se ne zaliva, uvene.
- U ljubavi se pupoljak rastvara u ružu.
- Dok cvit miriše, svak ga begeniše; a kad prođe, svak ga mimoide.
- Svaka ruža ima trnje.
- Ko ne obrađuje ženu i njivu, traži drugog gospodara.
- Plemenit je čovik koji voli: voćku, (p)čelu i lipu ženu.
- Blago u staji redi, a na putu šćedi.
- Bez krčevine nema stečevine.
- Nema para bez krvavi dlana.
- Vinograd ne traži gospodara nego slugu.
- Ako je na sv. Urbana (25. V.) lijepo, lako će se sušiti sijeno.
- Sveti Urbane, pripremaj nam lipe dane.
- Ne svlači zimski halj dok ne prođe mjesec maj.



Lipanj je prijelomni mjesec između dvaju najljepših godišnjih doba: proljeća i ljeta. Kao takvog, razumljivo je, da ga obilježava promjenjivo vrijeme (visoke temperature, kiše i nevrijeme), pa iskusni nagovjestitelj vremena mr. Milan Sijerković s pravom ističe da je lipanj „*nestabilna prethodnica ljeta.*“

A evo što nam, između ostalog, o ovom mjesecu još kaže: „*Darovi lipanjskog vremena za poljodjelce su najčešće mnogo vrijedniji od šteta što ih njegove nepodopštine mogu prouzročiti. Mirisni cvat lipe daje ovom mjesecu prepoznatljivo obilježje što je sadržano u imenu koje mu je narod nadjenuo.*“

Nešto drugačije, ali isto tako lirično i originalno iznosi marljivi dugogodišnji sakupljač i zapisivač narodnog blaga Imotske krajine fra Silvestar Kutleša: „*Lipanj je prozvan jer je lip. Sunce grije, vitrine nema, kišice su ritke, vrime se ustalilo, čovika težaka sve na rađu zove.*“

Naši su pradjedovi dobro znali što je mjesec lipanj, pa čitajući i slušajući njihove izreke o vremenu u ovom mjesecu, nailazimo na dugogodišnja iskustva koja su primjenjiva i danas.

- Suh svibanj – moka lipanj; moka svibanj - suh lipanj.

- Kišljiv lipanj pokvari svu godinu.

- Lipanjska kiša – ljetna žalost.

- Za kupljenje trave i berbu nema blagdana.

- Kad je nad Bijakovom (sv. Jurom) vedro, ne će kiša, pa taman okolo bilo sve oblačno.

- Kad u Imotskoj krajini kiša dolazi sa sjevera, dobra je, a od sv Roka (od Vinjana) nije dobra – gràd donese (u podne).

- Što više u lipnju grmi – to bolja žetva.

- Di grmi – nema kiše.

- Rosan lipanj – lito pokvari.

- Hladan *juni* (lipanj) sve pokunji.

- 5. lipnja – Svjetski dan zaštite čovjekove životne i radne sredine.

- 7., 15., i 24. VI. – česti pljuskovi s grmljavinom, jakim vjetrom, pa čak i tučom.

- Junski sever rad žitnice napuni.

- Sveti Medardo (8. VI.) što nam daje, četrdeset dana traje.

- Sveti Medard – zaštitnik meteorologa.

- Ako je na Medardovo kiše, bit će je tri tjedna.

- Kakav bude dan Medarda bio, takav bit će za njim mjesec cio.

- Kiša Medarda četrdeset dana traje.

- Ako je na Medardovo kiše, bit će je osam tjedana.

- Medardov dažd na saku tablu sena vudri.

- Če je na Medardevo dažd, onda križi raseju (štetić će sijenu koje se ne će pokupiti, niti pšenicu *križi raseju* - jer se nekad poslije žetve pšenica slagala u kupe zvane *križ*).

- Vlažan i topao lipanj, bogati seljak.

- Suh lipanj nosi dobro vino.
- Suhi juni lagve puni.
- Sveti Ante (13. VI.) pripazi na janjce, sveti Luka (18. X.) čuvaj ih od vuka.
- Do sv. Ante (Ivana) ja ću se sam moliti za kišu, od sv. Ante (Ivana) molite se svi skupa.
- Sveti Ante, ne daj da me po zlu pamte.
- Ako na Vidovo (15. VI.) pada kiša, bit će je 7 tjedana.
- Vidovska magla – snetljiva pšenica.
- Če trs pred svetim Vidom ocvete, dobre ga vina se nadajte.
- Vidov dan – iz vinograda van.
- Sv. Vid s planine viče, u lozu se ne tiče.
- Ako na sv. Vida osvane rosa, ne će roditi krumpir, zato triba odma ranon zoron ustati i stresť rosu s krumpira.
- Vidov dan – med vadi van.
- Od prvog dana lita (21. VI.) svaki dan iđe na se (skraćuje se).
- Ljeto vilovito, jesen bijesna, zima tijesna.
- Ljeto nosi, zima prosi.
- Jako ljeto nosi jaku zimu.
- Nikakvo ljeto – nikava zima.
- Na sv. Ivana Svitnjaka (Litnjeg, Krstitelja 24. VI.) možeš sve u polju raditi, osim oko loza.
- Kiša do Ivandana nekako – od Ivandana nikako.
- Ne baci kabana do Jurjeva dana (23. IV.), a halje do Ivanje.
- Kad žito po Ivanju sazrijeva, ne treba hitati s ozimicom.
- Na sv. Ivana Litnjaka, Imotski je pun svitnjaka.
- Na dvajesćetri ovoga miseca, Jezerani (Bazarani, Điradani – mještani kvartova grada Imotskoga) štuju

(slave) vel'koga sveca, vel'kog sveca svetoga Ivana, koji nosi barjak Jezerana (Bazarana, Điradana).

- Ako se u lipnju poslije Ivana čuje kukavica, to znaменуje skupoću.

- Po otkosu kosac se poznaje, a po kruhu kuharica mlada.

- Kosu treba držati: kad je pustiš da pišti ka guja.

- Kad je kosit, da sam kod ovaca, kad je ručat, da sam kod kosaca!

- Petar (29. VI.) peče, Ilija (20. VII.) žeže.

- Nema ljeta bez svetoga Petra.

- Nema proljeća do Jurjeva dana (23. IV.) niti ljeta bez svetoga Petra.

- O Petrovu ili zori ili gori.

- Između dva Petra (prema gregorijanskom – rimokatoličkom i julijanskom – pravoslavnom kalendaru, s razlikom od 13 dana) ili zori ili gori.

- Kad Petri uvate među se – ili zori ili gori.

- Jurjevska suša i Petrovska kiša – ne ogladni svijeta.

- Bogu daše nebeske visine, svetom Petru velike vrućine.

- Do Petrova valja kiša – po Petrovu baš ništa.

- Ako kukavica iz Petrova dugo kuka, proriče zlu godinu.

- Sveti Petre i Pavle, smeti zmijske i đavle, da po putu ne klizu i čeljad ne grizu!

- Jurjevsko (3. IV.) janje - Petrovsko (29. VI.) pile.

- Kuka li kukavica drugi dan (30. VI.) po Petrovu i Pavlovu, druga će godina biti zla.

- Bio dragi jabuka Petrovska, a sada je divljakinja gorka.

- Kad jako rodi bukvice, žir i ljeska, bit će oštra zima i puno snješka.

- *Đuna* (juna), *ljulja* (jula) i *agosta* (augusta), na placu je svega dosta, a *đenara* (januara) i *febrara* (februara) nema ni gomnara.

- Kakav lipanj, takav i prosinac.



Srpanj je najtopliji i najsunčaniji mjesec u godini. Ljeto doseže vrhunac. Pa ipak, moguća su povremeno jača naoblacenja i vrlo neugodno nevrijeme.

„Ako godina nema velikih iznenađenja u prethodnom dijelu razdoblja, toplina srpnja omogućit će zriobu žitarica i njihovu žetvu. Otud i ime ovom mjesecu“. (Mr. Milan Sijerković)

O ovome željno čekanom mjesecu još davno je napisao svestrani fra Silvestar Kutleša: *„Srpanj se zove po srpu. U srpnju srp radi, žetva je u punoj snazi.“*

Ljeto sa svojim brojnim blagodatima, ponekad popraćeno prolaznim vremenskim nepogodama, nadahnulo je pučke meteorologe da nam o ovom, kao što bi rekli stari ljudi, *„fjakastom mjesecu, kad zbog čelopeka bižimo u ladovinu od Božjeg zvizdana“*, uglavnom kroz prizmu poljodjelstva, ostave dosta poučnih vremenskih zapažanja.

- Žensko je ljeto po Petrovu.
- Ljeto – prijesno mlijeko, a zima – ljuta zmija.
- Ljetne vrućine – zimne studeni.
- Ljeto i zima godinu iznjiha.
- Lito vilovito – zima zimovita.

- Najlipše miriše garoful iz curine vrčine na njezinoj ponistri.

- Pitali ljeti goru: *Zašto plačeš, kad si tako okićena?* – *Zato, što znam da poslije ljeta dolazi zima.*

- Ljeto sabire, zima satire.

- *Ilinštak* (srpanj) zori, a *gospodinštak* (kolovoz) bere.

- Rodih se zelena, uzrastoh brkata, umrijeh sakata, uskrasnih hrpata (pšenica).

- Pšenica je kraljica nad zrnjem.

- Lozu ujutro pozdravi s *dobro jutro*, a navečer s *laku noć*, ona će ti uvijek otpozdravit s *fala* i sigurno obdarit, samo je ne izneviri.

- Tko želi vino piti, mora stalno u lozi biti.

- Motika u srpnju puni bačve u listopadu.

- Rana žetva – jedna cijena, kasna žetva – druga cijena.

- Kakav je srpanj – takav će biti i sijećanj.

- Što srpanj ne iskuha, to rujan ne ispeče.

- *Mendalinčić* (srpanj) – pogorelčić.

- Srpanj suv i blag, narodu je drag.

- Suh srpanj znak je da će vino biti dobro.

- Ako u srpnju cvrčak ne cvrči, vino će tanko biti.

- *Krisovi* – velike srpanjske žege što sve sprže.

- Što srpanj i kolovoz ne učinu za vino, ne će ni rujan.

- Ako se na obližnjim brdima (ili dalekim brdima prema zapadu) pokažu magloviti oblaci koji dulje vremena stoje, pa se raširuju i spuštaju, nadaj se kiši.

- Ako je oblačno, a lastavice nisko lete, kiša će. (Naime, insekti u visinama nepogrešivo predosjete kišu, ovlaže im krila, pa se spuštaju prema zemlji, a i lastavice za njima.)

- Kad se pivac popne na đubar i prpa, ubrzo će kiša, jer tada gujavice osjete vlagu u zraku i izbijaju na površinu.

- Bijeli oblak pada, bit će kiše i hlada; crni oblak leti, duga kiša prijeti.

- Kad se glasnije čuje lavež pasa, vlaga je u zraku, mogla bi kiša.

- Padne li kiša (u Imotskoj krajini) o Gospi od Karmena (16. VII.) ili o Ilinjdanu (20. VII.) sigurno će biti kukuruza i duhana.

- Ako žabe po danu i noći neuobičajeno dugo, glasno i u zboru krekeću, uskoro će okišiti.

- Kad se za vrime suše naoblači, zelenilo (naročito crnogorica) na brdu privlači kišu, pa se teže spušta u prisuvo Imotsko polje (kao i u druga slična krška polja).

- Kad padne mizerna kišica, narod veli: „*Nije ni list oprala*“.

- Kada daždi *ljulja* (srpanj) – nema ulja.

- Ne valja vjerovati ljetnoj oblačini i zimskoj vedrini.

- Sveti Ilija (27. VII.) gromom ubija (zato ga i nazvaše sv. Ilija Gromovnik).

- Sveti Ilija Gromalija.

- Sv Ilija valja bačve (kaže se kada grmi).

- Sveti Ilija – zaštitnik od udara munje i groma.

- Sveti Ilija je pitao Boga kada mu je imendan, da bi ga proslavio, ali Bog mu – znajući njegovu vatrenu narav, a i zbog zaštite ljudi – nije htio reći, jer Ilija jako voli pucanje i grmljavinu.

- Sveti Ilija ne zna da ga slave, ali da zna, sve bi stuka, zapalio i rastra ljude.

- Ako je na Ilinje kiše, bit će je i više.

- Kiša na Ilinje ne donosi berićeta.

- Kiša na Ilinje ne donosi milinje.

- Ilina (sv. Ilija, 20. VII.), Prlina - od prljiti, grijati, žariti (Praksenda – djevica mučenica, Daniel prorok, 21.

VII.) i Mandrlina (sv. Marija Magdalena, Manda, 22. VII.) su nesritni dani (ne priporučuje se ništa raditi u te dane, opasno je, može se zlo dogoditi).

- Ilija žeže, Jakov (25. VII.) kuri, Ana (26. VII.) žari.
- Od svetog Ilije haljine sve milije.
- Ako je o Mariji Magdaleni (22. VII.) kiše – nadaj joj se još više.
- Srpanjska kiša za maslinu bolest.
- Srpanjska kiša ritko je bez krupe (u Imotskoj krajini, a i na sličim predjelima).
- Ako se u srpnju mijenja kiša i sunce, bit će obilata jematva.
- Hladan srpanj, čitavo ljeto rashladi.
- Jakov (25. VII.) palentu (puru) miša, ako padne kiša.
- Vedro Jakovljevo, oštra zima.
- Jakov kuri, Ana (26. VII.) žari.
- Sveta Ana, Gospina mati, Isusova baka (26. VII.) - radost je naša svaka.
- *Pasje* vrućine, *pasji* dani, dani najveće žege (*Kanikul*) – razdoblje od 23. VII. do 24. VIII., nazvano po zviježđu Velikog Psa, koji se u po doba dobro vidi na nebu u ranim jutarnjim satima.
- Kad rode kostele, godina će biti posna.
- Đavlu ti daj njivu na kojoj nema brista (vrbe).
- Božji zvizdan (čelopek).
- Zažeđala (prižeđala) i zemlja i živina.
- Klima kao kobilica *jakovčaka* (srpnja) mjeseca.
- Jadno je polju kad u brdu rodi.
- Ni u kiši blaga, ni u suši glada.
- Suša nije nikog na(h)ranila, kiša nije nikog napojila.
- Kad magarac kije, kiša će (rugalica – kaže se čeljadetu kada kihne).

- Ako udovicu pridvečer spopadnu trnci u kostima, sutradan će okrenit drugo vrime, a siva li joj u cikilju, sneverat će prije mraka.

- Voda i vatra su dobre sluge, ali loši gospodari.

- Udarila pusta jàra (jacera).

- Kad bukoč buče u Modrom jezeru, bura će.

- Bura je ko i žena, pomete sve kantune.

- Vedro ko caka (staklo).

- Taman prid sunce za goru.

- Svaka noć ima svoju moć (ljubav, snaga Miseca).

- Noći su sve mačke iste.

- Doša je kući prije Zdrave Marije (sunca, za vidila).

- Žena i muško su korijen i krošnja.

- Ljeto sine, pa i mine.

- Ako je konac srpnja vedar, bit će jaka zima.



Kolovoz je u pravom smislu ljetni mjesec. Iako je po značajkama blizak srpnju, događa se da od svog prethodnika bude topliji i sunčaniji. Uz svu svoju ljepotu i bogatstvo, kojima je obilato podaren, u ovom se mjesecu gotovo redovito izliju velike kiše, popraćene tučom i olujom, što dovodi do povremenoga znatnog pada temperature.

„Kolovoz je prozvan po vožnji kola. U kolovozu se na kolima vozi kući žito, slama, sino, drva itd.“ (fra Silvestar Kutleša)

Po nastanku imena osmog mjeseca poetični meteorolog mr. Milan Sijerković slikovito piše: *„Ljeto je prisutno sa svim svojim obilježjima, pa plodine dozrijevaju, pobiru se i odvoze s polja. Otud i narodno ime kolovoz za ovaj mjesec.“*

Kolovoz je bogat po mnogočemu, pa i po izrekama koje ga zorno dočaravaju.

- Kakav je kolovoz na početku, takav će uglavnom biti i do kraja.
- Ako je početak kolovoza kišan, tako će biti cili misec.
- Lito vilovito, jesen bisna, zima tisna.
- Ljeto vilovito, zima kukavica.

- Ako je na Gospu od Anđela (Gospu u Gradu – Tvrđavi, Fortici, Kuli, zaštitnicu Imotskog i Imotske krajine, Dan grada Imotskog, 2. VII.) priko dana lipo vrime, a uvečer zapirka blagi vitrić, idući' nekoliko dana ne će bit kiše.

- Na Gospu od Anđela, imotska su srca vesela.
- Gospe u Gradu, štiti nas u jadu.
- Gospe Imotskoga grada, ti si naša vična nada.
- Gospe na Fortici, brini se o našoj dici.
- Gospe na Topani, čuvaj nas i brani.
- Na Stipanje (3. VIII.) su najlipše dinje.
- Sveti Stipan – pudar (poljar) u pudarinu (poljarinu), težak u trećak, a svinjar u žir.
- Do Stjepanja s prahom – od Stjepanja s kalom.
- U *augusta* (kolovoza) – puna usta.
- U *agosta* (kolovoza) – svega dosta.
- Pšenico, pšenico tko te stječe, da te melje!
- Gumno se guli prid vršidbu, a koš sprema prid berbu.
- Gori i nebo i zemlja (žega, suša).
- Čekat ko žedna zemlja kap kiše.
- Ponilo grožđe (rodilo).
- Bilo ti u klasu klasato, u busu busato, u trsu trsato, u gumnu hrpato, u hambaru mnogo, a u kući hajer i beričet!
- Pšenicu kad si ovijao, ili je digni s gumna ili je dobro pokrij da ne pokisne.
- *Velikomešnjak* (kolovoz) bate dela (pravi klipove kukuruza).
- Kad u kolovozu rodi k(r)umpir – nema grožđa.
- Smokve se *augušta* (kolovoza) jedu od gušta.
- Lijepa koza sina okozila, a unuka ma'nitoga odgojila (šljiva i šljivovica).

- Pitali medvjeda: *Hoće li roditi kruška?* –*Hoće.* – *A otkud ti to znaš?* – *Drage su mi, pa zato i velim.*

- Žeže li kolovoz, žeći će i vino.

- Žena je ko vinograd usput: svak je se maši.

- Dana 4. VIII. 1981. u Pločama je bilo +42° C, što je, zacijelo, do sada poznata najviša temperatura izmjerena na hrvatskim prostorima, a apsolutni temperaturni maksimum u Imotskoj krajini s visinom od +39° C izmjeren je 28. VIII. 1962. i 22. VIII. 2000. godine.

- Ako je kolovoz vruć, bit će i vino vruće.

- Ako je na Lovrenčevo (10. VIII.) lijepo, bit će dobro vino.

- Do Lovrenca svaka je voda žedna.

- Lovrence leđa vu vodu hiti.

- *Suze sv. Lovre* - proljetanje *perzejida*, *meteorita* iz zvijezda *Perzeja* (događa se sredinom kolovoza, prelijeću zvijezde, tada se zaželi neka želja).

- Ljeto oholito, zima priklonito.

- Suh kolovoz, suho vino; voden kolovoz, vodno vino.

- Što je u kolovozu više kiše, to će i vina biti više.

- Mala kiša vabi veliku.

- Kada pauk prekida niti svojih mreža, mogla bi kiša ili vjetar, a kada ih ponovno spaja – lijepo će vrijeme.

- Deblja vlaga u kolovozu, tanje vino u listopadu.

- Kada gujavice, žabe i puževi golaći izađu vanka, znak je da će uskoro pasti kiša.

- Kada se nakon kiše na nebu pojavi duga, bit će lijepo vrijeme.

- Ako su trava i grmlje ujutro mokri od rose i svjetlucaju na suncu, očekuje nas lijepo vrijeme.

- Kad je nebo vedro i od juga siva, sutrašnjega dana kiša liva.

- Kada slavuj piva cilu noć, sutra očekujte promjenu
vrimena, najvjerojatnije kišu.

- *Cirusi* (najviši oblaci, na desetak tisuća metara)
navješćuju kišu.

- Kolovoške kiše za sobom navuku grad.

- U kolovozu jake rose – vrijeme dobro nose.

- Rose u kolovozu znače da će jesen biti lijepa.

- Kad pivac noću u nevakat kukuriče, u zoru drugo
vrime sviće.

- Ako sol vlaži – kiša će.

- Ako se runo na janjcima navlaži – okrenit će na kišu.

- Kiša kiši, cura piši, noge joj se puzu, razbi cura guzu.

- Ako se stvori oblačić iznad Jame Bezdanke, niže vrha
sv. Jure (1.762 m) na Bijakovu – a to iz daljine izgleda kao
da uzlazi dim iz te jame – sigurno će okrenut kiša.

- Kad ne bude na Čvrsnici sniga (2.228 m), bit će smak
svita. (Planina Čvrsnica je u susjednoj Bosni i
Hercegovini, jako se dobro vidi iz Imotske krajine i uvijek
je pod snijegom.)

- U kolovozu hladan vjetar nosi postojano vrijeme.

- Kad liti zvizde jako blišće, bit će vitra.

- Što veće hrpe mravi u kolovozu nabacaju, to jaču
zimu prorokuju.

- Sveta Klara (12. VIII.) grožđe šara.

- Velika Gospa (15. VIII.) – velika repa; Mala Gospa
(8. IX.) – mala repa.

- Do Gospojine (Velike Gospe, Velike Maše) s prahom,
a od Gospojine s kalom.

- Bura (oluja) o Gospojini – zima puna snijega.

- Velika Gospa – jesenski svetac, Mala Gospa – crna
zima.

- Lijepo Rokovo (16. VIII.) – lijepo vino.

- Sveti Rok, ja tebi - jok; ti meni mo'š – kad 'oš!
- Ako kiša nije pala početkom kolovoza kad triba, neka ne pada ni na kraju miseca – nije od velike koristi.
- Sveti Bare (Bartol, 24. VIII.) potira solare (tada počinju kiše, a time završava sakupljanje soli u morskim solanama).
- Bartulska kiša otegne se do kraja kolovoza i šćetu nanosi.
- Priroda je jača od nas.
- Stočar se pozna po štali.
- Poljoprivreda i stočarstvo su ogledalo naroda.
- Kravu triba na'ranit, a onda must.
- Kakav je vinograd, taki je i podrum.
- So je bi(je)lo zlato.
- Dana 27. VIII. 1993., zbog prevelike suše, presušilo je Modro jezero, a to se dogodilo i 1922., što je iznimno rijetko za ovo doba godine.
- Puka san ko ledina liti.
- Klobuk pleti *febrača* (veljača), a kožuh šij *agosta* (kolovoz).



Rujan je i ljetni i jesenjski mjesec. Ljeto je odmaklo, nema više „čelopeka“, znatno je manje grmljavina i oborina, a nije ni vjetrovito, tako da je rujana najpostojaniji mjesec u godini.

„Rujan zovu po rujnom vinu – tako ljudi govore“. A tada „... počme u ovom misecu ruditi i list na gori i trava na zemlji.“ (Fra Silvestar Kutleša)

Zanimljivo iznosi i uvaženi predskazivač vremena M. Sijerković:

„Rujan je vrlo ugodan mjesec, podesan za pobiranje ljetine, dozrijevanje voća, pa i za početak sjetvenih radova, odakle možda i potječe staro narodno ime rujna mjeseca (zaorati) ili pak zbog žute i narančaste (rujne) boje koju poprima lišće.“

Narod je dugo čekao rujana: radio je preko cijele godine da bi, pokupivši ljetinu (intrađu), uživao u plodovima svoga mukotrpnog rada. To je i vidljivo kada pročitamo što je sve tijekom dugih godina izrečeno o ovom veselom i omiljenom mjesecu.

- Ako je vrijeme lijepo Egidija (1. IX.), takva budu i slijedeća četiri tjedna.

- Kakav je rujnu početak, takav mu je i kraj.
- Ako u početku rujna grmi, dogodine će biti dobar strn.
- Kakav je rujna, takav će biti i ožujak.
- Ljeto odlazi, jesen dolazi.
- Ljeto prođe, medna jesen dođe; nekom medna, nekom čemerna.
- Lito brzo prođe, zima nikad.
- O jeseni prebogata, puna srebra, puna zlata!
- Dođe nam majka bogata – ubi je druga rogata.
- Jesen je bogata, a zima rogata.
- Do berićetna rujna – nema težaka nujna.
- Ptice ključaju najslađe voće.
- Nema dana bez zore.
- Trud oko zemlje vraća zemlja duplo.
- Zemlja je hraniteljica.
- Zemlja je roditelj i hranitelj.
- Voda je najčišća kod izvora.
- Priđe li voda priko sedan kamenja, mo'š je pit.
- Od staroga panja je dobro grožđe.
- Od najzrilijega grožđa je najbolje vino.
- Napa' lug lozu.
- Ni ljepšega kruha do pšenice, ni ljepšega vonja do lozice.
- Rujan misec rujno vince daje; novo turnja, a staro prodaje.
- Rujanska kiša zlato je njivama, a otrov vinogradima.
- Ako je zora ili večernji žar jako rumen, osobito ako se širi prema sjeveru, najavljuje kišu ili vior, a ako je ružičast i širi se prema jugu, oglašuje se lijepo vrijeme.
- Ako počne padat kiša po vrhu zvanom Piljeva Grabovina (jedan od vrhova brda Grab, iznad Poljica), kiša će se sigurno spustit u Poljica, Zmijavce i Runoviće, a ride na ostalo područje Imotske krajine.

- Kad Vrulja (ispod Dubaca) provrije, za dan-dva nad Imotskom krajinom, nadvit će se gusti oblaci i past će obilna kiša.

- Ako kiša *probije* zoru, padat će cili dan.

- Kad ovce silaze s brda na niže – kiša će, jer im runo navlači vlagu i spuštaju se u suvlje predjele.

- Rujanske kiše ne padajte previše.

- Što se dalje vidi, tim je kiša bliža, te manje traje.

- Rujansku kišu tuča prati.

- Kišan rujan - vinogradar uzrujan.

- Kad se *kumulusi* (ljetni blistavo bijeli oblaci – kao gruda pamuka), koji su inače znak lijepog vremena – penju na više, mogla bi kratkotrajna kiša.

- Topla jesen, duga zima, ako l' rujnom kiše ima.

- Ako je rujan hladan, bit će mnogo bolesti.

- Ako za lipoga vrime izlazi magla iz Modroga jezera, uskoro će drugo vrime.

- Rujanski hlad – gotov jad.

- Mala Gospa (8. IX.), a kaca u vinograd.

- Između dviju Gospođa (tj. Velike i Male Gospe, 15. VIII. – 8. IX.) vladaju velike vrućine.

- Mala Maša (Mala Gospa) – u svakom grmu paša.

- Ko po Maloj Maši kosi, na peći suši.

- Mala Maša, mala paša, a Miholje (29. IX.) pašu zakolje.

- Sveti Matija (21. IX.) bačve nabija.

- Prva sjetva o Mateju (21. IX.), druga o Miholju (29. IX.), o Lučinu (sveti Luka, 18. X.) treća.

- 23. IX. – Međunarodni dan kulturne baštine.

- Kad se reže i veže, onda se plače, a kada se bere i otače, onda se pjeva.

- O mucu grozdovi vise.

- Kad je berba – i nediljon se bere.
- Zemlja pri kršu, a meso pri kosti valja.
- Zemljica – debelica.
- Grom nikad ne udara dvaput na isto mesto.
- Majka grbava, dica lipa, unučad ma'nita (loza, grožđe i vino).
- Sveti Kuzma i Damjan (27. IX.) slivaju vino u badanj.
- Nevaljala bačva pokvari i najbolje vino.
- Tko nije dobar podrumar, badava je dobar vinogradar.
- Vino je cviće kojim se valja znat kitit.
- Što smo bliže svetom Mihovilu, sve je više grožđa u krtolu.
- Ne odlete li lastavice do Miholjdana (29. IX.), bit će blaga zima do Božića.
- Ako ne odu lastavice do sv Mihovila, ne će biti oštra zima.
- Ne čekaj svetoga Miju (Mihovila) da pripremiš bačvu i viju.
- Grmljavina o Miholju proriče plodnu godinu.
- Tiha kiša o Miholju znači blagu zimu, a grmljavina rodnu godinu.
- *Mihovilovo (bablje) lito* – nikome nije sito.
- *Mihovilovo lito* više godi od *pravog* lita.
- *Sirotinjsko lito* – lipo vrime u jesen.
- Od Miholja (29. IX.) do Franje (4. X.) – u polju hrane sve tanje.
- Ako na Miholje snijeg naletava, dugu zimu obećava.
- Sveti Jere (Jeronim, 30. IX.) litinu bere.
- Bez jesenskog sijanja, glad cijelu godinu.
- Od srpnja, kolovoza i cilog rujna, golon guzon maše ujna.
- Iza topla i suha rujna ide hladan i mokar listopad.



Listopad je pravi jesenski mjesec. Niže temperature, magle, vlage, obilnije kiše i pravi mrazevi daju ovom mjesecu prepoznatljivo obilježje, što nam dovoljno govori da je istinski započela vladavina jeseni.

Međutim, u ovom mjesecu često bude i ugodnih sunčanih dana, čak i vrlo toplih, koji znaju potrajati i nešto duže (*Mihovilovo – Miholjsko lito, bablje lito, sirotinjsko lito*).

„Neugodno vrijeme najčešće se pojavljuje potkraj listopada kada kiša il vjetrovi obore većinu lišća s drveća, pa otud i ime ovom mjesecu.“ (meteorolog Milan Sijerković).

Korijen imena ovoga mjeseca nije nimalo tajnovit, pa je i fra Silvestar Kutleša kratak i jasan: *„Listopad se zove deseti mjesec, jer u njemu počne list opadati.“*

Jesen ko jesen. Koliko god je priroda živopisna sa svojim šarolikim bojama, ipak je sve otužno i pusto, svugdje se osjeća ganutljiv izdisaj, umire jedan život... Narod se više okrenuo sebi. Hrane i pića ima dovoljno, mora se malco i opustiti. A i raditi... Treba živiti...

- Srce mi se napunilo jada od miseca rujna do listopada.
- Čim više kiše u listopadu, tim više bure u prosincu.

- Nikada, pa čak ni zimi, kiša nije došla u Imotsku krajinu iz Drinovaca.

- Ritko kada u Imotskoj krajini kiša ne triba, pogotovo u brdu di je zemlja ocidita.

- Kada siva iz Kozice – buru mami; a kada siva iz Vrulje – kišu mami.

- Jugovina – siromaška majka.

- *Škura bura* – gnjilo jugo.

- Oćuti' ćeš kad jugovina pu'ne (reakcija tijela na južinu).

- S prvim rosama kiše dolaze.

- Grmljavina u listopadu znači nestalnu zimu.

- Kad se poslin kiše na nebu pokaže dūga, znak je da neko vrime ne će padat kiša.

- Kad padne magla – nema kiše.

- Kad padne magla, mogla bi uskoro prestat kiša i okrenit na buru.

- Mnoge magle u listopadu nose zimu punu snijega.

- Kad listopadom magla padne, bit će snijega na sve strane.

- Kad se oko Miseca pojavi kalada, prominit će se vrime.

- Topao listopad – mrzla veljača.

- Iza lijepe jeseni ide jaka zima i rodna iduća godina.

- Iza zelena listopada ide bijela veljača; iza bijela listopada ide zelena veljača.

- Ko je u proljeće leden, ogrije ga jesen.

- Što je ranije hladno i što ranije opadne list, to ranije bude zima.

- Što se na drveću lišće u listopadu duže drži, to je jača zima i dalje se pruži.

- Što list duži, to se zima pruži.

- Ni list s gore ne pada bez Božje volje.
- Ako je u listopadu vjetrovito i ledeno, a crvendači jatovice blizu kuća dolijeću, znači jaku zimu i hladnoću.
- Što jesen donese, zima odnese.
- Nema lica bez crnoga vinca.
- Da ti napreduje i raste svaka sreća i svaka tvoja rabota, kao voda o jeseni, a list i trava o Jurjevu danu (23. IV.)!
- Vragu ti daj čovika, koji se nikada nije s ljudima naijo, napijo i zapiva.
- ... I s rodnom se podičili, kao paun zlatnim perom, a šenica ravnim poljem, i lozica biber – groždem.
- Koliko je u godini dana, uvijek ima posla za duvana.
- Snuždio se ko koliba u obranom vinogradu.
- Sveti Frane (4. X.) – zaštitnik ekologa.
- O svetom Frani zadnje lastavice napuštaju Imotsku krajinu.
- Sveti Frane šara grane.
- Sveti Frane – nesta u polju hrane.
- Poslije svetog Frane nema u polju hrane.
- Kada mrazovi nastupe, onda znadu i magarci da je minulo ljeto.
- Vidov dan (15. VI.) u bašći, Lukin dan (18. X.) u kaci (da vidi kupus).
- Do sv. Luke kud ti drage ruke, a od sv. Luke tur' u njedra ruke.
- Sveti Luka – snijeg zahuka.
- Sveti Luka o jarbole lupa.
- Sveti Luka u jarbole tuka.
- Luka u ruke huka i snijegom fruka sve do kuka.
- Sveti Luka – u ambare lupa.
- Sveti Luka u nokte huka.

- Sveti Luka – metni u nidra ruke, ne vadi ih vanka do svetoga Marka (25. IV.).
- Sveti Luka (18. X.) sneg zahuka, sveti Toma (6. X. po grkokatoličkom kalendaru) sneg već doma, sveti Sergije (7. X. po grkokat. kal.) – sneg sve grđe.
- Od svetog Luke se loži vatra.
- Od svetog Luke prestaje period velikih vrućina.
- Nema mećave bez Bijele nedjelje, ni velika snijega bez Velikog posta.
- Mitrov (Demetrij mučenik, 26. X.) danak – hajdučki sastanak.
- Padne li prvi snijeg na mokro, bit će cijela zima mokra.
- Ako prvi snijeg na blato padne, bit će i zima blatna.
- Kada prvi snijeg na mraz padne, nadajmo se bogatoj godini.
- Kad se Mjesec ušne (pun) ne sij stvari nijedne.
- Šimun i Juda (28. X.) repu duda (velike kiše ne pomažu ni repi).
- Nema jesenskoga zahlađenja u Imotskoj krajini dok ne zapuhne Jažuša (bura).
- Kad bukoč buče u Modrom jezeru, okrenut će na buru (u Imotskom).
- Kad se krajem listopada repci (vrapci) prpušaju po zemlji, bit će oštra zima.
- Ne oru se doline bez stare voline.
- Šenica se sije kad ostane lokvica u volovskoj stopi (kad je vlažna zemlja).
- Priroda umire, ogolijeva granje, ptice tužno pjevaju, veselja je sve manje.
- Ako listopadski snijeg koji dan poleti pa prijeđe, bolje godi njivi nego đubre.



Studeni je „pravi predstavnik oblačne, maglovite i kasne jeseni, u kojem prve snježne pahulje zorno navješćuju skorbu zimu“, sažeto nam ovaj mjesec opisuje provjereni prognostičar mr. Milan Sijerković, i uz niz podataka dodaje: „Mrazovi su u kopnenim krajevima razmjerno česti (od 4 do 7 puta u tijeku mjeseca), a događa se da prilikom jačeg zahlađenja, koje se najčešće pojavljuje potkraj mjeseca, temperatura bude i niža od -10° C. Stoga se može razumjeti zašto je narod nazvao ovaj mjesec studeni.“

Budući da ime ovoga mjeseca samo po sebi dovoljno govori, fra Silvestar Kutleša je po običaju jezgrovit: „Studeni je misec prozvan jer u njemu zapravo počinje led i studen.“

Ali, studeni znade biti, istina vrlo rijetko, i bitno drugačiji, što je puk popratio brojnim izrekama.

- Svi Sveti (1. XI.) – čelo Božića (Mali Božić, Prvi Božić).

- Ako je Misec na Svi Svete blid i tužan, sutrašnji dan će bit ružan.

- Svi Sveti mrzli dan, Božić u ledu okovan.

- Na Sve Svete kuša se kakvo je vino i zatvaraju bačve.

- Jadan ti je onaj koji se svojih mrtvih sjeti samo na Dušni dan (Dan mrtvih, 2. XI.).

- Dana 3. XI. 1991. cijelu noć je zvjezdano nebo bilo krvavo. Stariji podsjećaju da to nagovještuje rat i da se takva nebeska pojava dogodila i uoči Prvoga (1914.) i Drugoga svjetskog rata (1941.), što se, nažalost, ponovilo i u Domovinskom ratu (1991.), kada su Hrvati krvarili braneći svoju podmuklo napadnutu zemlju.

- Vino je teklo, nama je reklo: „*Pijte me, pijte, dobri junaci, mene će biti, vas biti ne će; ali će biti, ko će me piti!*“

- Tri čaše vina rastjeraju đavole, a četvrtom se opet pojave.

- Žene i vino cio svijet zalude.

- Bez zelja nema veselja.

- Ženit ću se onom koja puši da mi meso na tavanu suši.

- Slanina se na kupusu vari, a dobrota na daleko hvali.

- Kupus, repa i slanina, to su braća i družina.

- Nema kuće bez domaćice, ni vatre bez cjepanice.

- Kiša pada, mećava se sprema, teško onom ko u kući nema.

- Konoba ne podnosi mirise, jedino: vino, pršut, bukaru i nož.

- Svako je svoj vlastiti nagovjestitelj vremena.

- Ako studeni ne da kiše, posijano ne će nići.

- Kada kiša *probije* zoru, ništa od lova.

- Gripa dolazi na ona područja iznad kojih je prošla ciklona (zona lošeg vremena).

- Duvan je sitome pola 'rane.

- Ako padne mraz po kiši, bit će slaba godina.

- Mraz na kišu što deblji – to bolji.

- Grmljavina u studenom znači rodnu buduću godinu.

- Po Svisvetin - Martin (11. XI.) dan deseti.
- Sveti Martin – krmak na klin.
- Ove mu godine nije skiknio gudin isprid kuće (nije ga kupio niti je kla'– siromaštvo, neimaštvo).
- Sveti Marta – snig na vrata.
- Sveti Martin dojahao na bijelom konju.
- Ima li o Martinju snijega, bit će dobra godina.
- Procvate li o Martinju koje drvo, slijedeća godina bit će slaba.
- Sunce na Martinje najavljuje oštru zimu.
- Sveti Martin – torbu od klin.
- Kad batakljun doleti – cipaj drva, ubrzo će zima.
- Kukavice, pleti rukavice; eto zime, studeno će vrime.
- Jasan mjesec u studenom – obećaje lijepo vrijeme.
- Ako *vinotoka* (studen) bura brije, u prosincu sunce sije.
- Nema zime dok ne padne inje, ni proljeće dok sunce ne mine, ni radosti dok je ne podijeliš s kime.
- Po jutru se dan poznaje.
- Što više snijega u studenome, to bolje.
- Snijeg na pšenici – više kruha u pećnici.
- Što više snijega o Gospi od Zdravlja (21. XI.), beričetnija godina.
- Sveta Cecilija (22. XI.) – glazbenicima najmilija.
- Sveti Klimente (23. XI.) kopa od mora fundamente.
- Sveti Krševan (24. XI.) kupi oblake cili dan.
- Sveta Kata (25. XI.) dobar dan, do Božića misec dan.
- Sveta Kata kaćibon (vadi dobro, pripremite se), do Božića misec dan.
- Kotin don – do Božića misec don.
- Sveta Kata – Božić na vrata.
- Sveta Kata – puno svata.

- Sveta Kata – snijegom mlata na vrata.
- Sveta Kata obilila vrata.
- Sveta Kata – smet na vrata.
- Sveta Kata – obilata vrata.
- Sveta Kata – belog konja jaše.
- Sveta Kate – bliže k vatri gnjate.
- Sveta Kate – k ognju gnjate.
- Sveta Kate, prignaj ognju gnjate.
- Sveta Kate, upeci u vatri gnjate.
- Ajme meni, svak se ženi, a ja osta do jeseni.
- Što prije zima pobjesni, to prije izbjesni.
- Kad se do kasne jeseni samo na vrškinu jablana zadrži lišće, sigurno će biti duga i oštra zima.
- Bura puše 1, 3 ili 6 dana.
- Kad bura brije, cura grije.
- Poslije juga dolazi bura.
- Poslije kiše dolazi Sunce.
- Voda zove vodu (kad je plima, visoka voda, bit će juga i kiše).
- Sveti Andrija (30. XI.) – Bilobradija (u snigu).
- Sveti Andrija kabanice dili.



Prosinae je dvanaesti i posljednji mjesec u godini. „*Premda valova razmjernje topline može biti i u prosincu, mnogo više pažnje privlače prodori hladnog zraka sa snijegom, pa se za ovaj mjesec može reći da je predvorje zime i istinski vjesnik svih nevolja što će ih donijeti naredni tjedni i mjeseci.*“ (meteorolog mr. Milan Sijerković).

Odgonjetavajući nastanak imena mjesecu prosincu, ovaj priznati stručnjak podrobno opisuje: „*Dogodi se da je danima nebo pokriveno oblacima, ali zastrto debelim slojem magle i da jedva Sunce naziremo ili tek nakratko razbije naoblaka, nebo 'prosine', pa valjda otud i narodno ime za ovaj mjesec.*“

U tom smislu i pjesnik J. S. Reljković u stihovima kaže da je prosinae dobio ime „... što Sunce prosiva“, a Vinjančanin (Imočanin) fra Silvestar Kutleša, na samo njemu svojstven način, o podrijetlu imena ovoga mjeseca ostavi nam vrlo razložne prosudbe: „*Za prosinae ne zna se pod sigurno, ili je prozvan po prosini (prosena slama) što je narod daje blagu prija svih snigova i ledova, ili što u prosincu nebo prosipa često solu i sitni snig, sličan prosu, ili što u prosincu težak proso troši.*“

Ovome treba nadodati još jedno mišljenje, možda i najispravnije, a može se čuti od starijih Imočana: „*U prosincu je priroda pusta, gladna, nigdje ničeg nema, ništa ne rađa, sve se pojelo, pa zato prosinac prosi da bi se nekako priživilo.*“ Na ovo nas upućuje i pučka izreka: *Ljeto nosi – zima prosi.*

Eto, opraštamo se i s mjesecom prosincom. U radosti Božića, najdražega i najobiteljskijega kršćanskog blagdana, ispratimo u miru, zdravlju i veselju ovu godinu i molimo Isusa Krista – Spasitelja svijeta, da nam i u novoj godini i za vazda bude u pomoći.

- Za prosincem punim snijega ide rodnija godina.
- Snijeg u prosincu znači dobru godinu.
- Čim je prosinac hladniji i snježniji, toliko su bolji izgledi za buduću godinu.
- Sveti Niko (6. XII.) – k ognju sinko.
- Gatala baba da ne će biti mraza, pa osvanuo snijeg.
- Sijeda glava znak je krajnjih dana, kao snijeg da je došla zima.
- Zimno doba, danci okraćali, u planini snijeg do koljena, pomorit će konje i junake.
- Vuk ne vije da ga gora čuje, već vuk vije da druga dobije.
- Ima više dana nego kobasica (zimnica teško doteče).
- Ne fali se dan prije večeri.
- Il' žrvanj razbij, il' mačku ubij (kod rada se žrvanj ugrije, pa se mačka popne i leži u toplu, te se često događa da se u brašnu nađe mačjih dlaka).
- Zima je bijela kao golub, ali ima vučije zube.
- Za zimom daždivom proljeće obilno.

- Oblaci od mora, snijeg do mora (i na obali jača studen sa snijegom).

- Grmljavina u prosincu znači da će slijedeće godine biti mnogo vjetrova.

- Bolje je prosinac ružan, nego južan.

- Bolje da je u prosincu vrijeme hladno i ružno, nego da je blago i južno.

- Sveti Šimun (8. XII.) lomi timun.

- Kaljav prosinac – kaljava cijela godina.

- Blatan prosinac – blatna sva iduća godina.

- Mlak prosinac pokvari svu zimu.

- Ako vidiš prosinca da se s komarcima igra, gospodar treba sa sijenom štedljivo da ravna.

- U prosincu toplota, u siječnju mrzlota.

- Ako je u prosincu zelene trave, slabo će biti za krave.

- Od svete Lucije (13. XII.) do Božića (25. XII.) ima 12 dana; kakav je po redu svaki pojedini dan, takav će biti svaki pojedini mjesec u idućoj godini (12 dana – 12 mjeseci).

- Sveta Luca drvarica – 12 dana do Božića.

- *Lucijini dani* – od 13. XII. do 25. XII.

- Sveta Luca – daci se šćuca (očekuju darove).

- Sveta Luce, ukaži mi Sunce!

- *Kad je najhladnije, Luce? – Kad zalazi Sunce.*

- Materice i Očići – dičici poklončići.

- Kiša, popraćena s jugovinom može danima livat iz neba i iz zemlje, ali džaba je: voda u Modrom jezeru ne će provrit dok god pu'ne bura Jažuša, jer se tek tada *nadmu gurle* i voda uz veliku 'uku i buku izbije na površinu.

- Kada nakon obilnih zimskih kiša počne bujati rijeka Vrljika, uskoro će se podizati voda i u Modrom jezeru.

- Kada voda u Modrom jezeru priđe Katavića stinu (25 m) – istovremeno počne izvirat u Krenicama, kada nadvisi Vilinsko počivalo (55 m) – provriju Jezerine u Glavini, a kada prikrije Golubarsku pećinu (90 m), voda se pojavi u Vileničinoj bristi.

- Od prvoga dana zime (21. XII.) dan produži onoliko koliko kokoš može skočiti s praga.

- Sveti Toma (21. XII.) tjera s planime doma.

- Ode Toma da ga nema doma.

- Sveti Toma – ubij (kolji) gudina doma.

- Na Badnji dan (24. XII.) kreši dan koliko kokoš može preskočiti.

- Ako na Polnoćku puše sjevernjak, navještava plodnu godinu.

- Noćna bura kratko dura.

- Dan po dan i Božić (25. XII.) dođe.

- Oh, Božiću, slavni dane, svak ti se veseli, ko je na daleku, k domu svome poželi.

- Božić okuplja ljude i stoku.

- Vezani su ko Badnjak i Božić.

- Vedra noć na Božić – rodit će kamen na kamenu.

- Nad Božićem Božića nema.

- Nije svaki dan Božić.

- Božiću se raduje i tica u gori i riba u vodi i travka u polju.

- Ne čeka se Božić za Božić.

- Božić je Božić, a pecivo mu je brat.

- Dabogda ovako do Božića i po Božiću.

- Moj Božiću, dobro mi je na te, i dva – tri dana još uza te, ali nikad kao na te.

- Božić sa svojima, a Novu godinu s kim hoćeš.

- Do Božića sito i lito, od Božića ladno i gladno.

- Do Božića med – od Božića led.
- Do Božića svaka srića, od Božića svaka nesrića.
- Bolje Božić kužan nego južan.
- Bolje Božić ružan nego južan.
- Bijeli Božić – zelen Uskrs.
- Božić je rutavac, a Uskrs gizdavac (okićen cvijećem, zelen).
- Nema li sniga na Božić, bit će ga na Uskrs.
- Mutni Božići – puni košići.
- O Božiću juga – bit će zima duga.
- O Božiću ako muve liću, o Uskrsu ne nadaj se cviću.
- Božić u košulji, Uskrs u kabanici.
- Litnica (Božić) je jesenski svetac.
- Zelen Božić nosi bijeli Uskrs.
- Ako Sunce sije na Božić, bit će sretna i mirna godina.
- Što je Božić bliže mijeni i mladini, to će jača zima biti.
- Ako je Božić u nedilju, sij šenicu u ledinu.
- Vodenica, koja melje o Božiću kolače, ne će o Uskrsu pogače.
- Jadan ti je onaj koji traži pogaču na Božić.
- Nema čime utrniti Božićnu sviću (nerodna godina – nema ni žita ni vina).
- Tko je dužan, i na Božić je tužan.
- Nema glada do Jurjeva dana (23. IV.), nema zime dok Božić ne mine.
- Kad dan počne da raste, raste i zima.
- Sveti Ivane (Zimski, 27. XII.) ugrij nam tabane.
- Ako se dim spušta, kazuje nam zimu.
- Zima određuje kakvo će biti lito.
- Ako nema zime, nema ni lita.
- Magla zoblje (guta, srče) snig.

- Oteglo se ko gladna godina.
- Posna (sušna) godina.
- Iza zime ljeto sine.
- Ako je Silvestrovo (Stara godina, Staro lito, 31. XII.) vjetrovito, a u jesen sunce prigrije, slabe su nade za žito i lozu.
- Silvestar za drva pita.

NARODNA NAZIVLJA ZA MJESECE

Rijetko se koji narod kao Hrvati može podičiti da za sve mjesece u godini ima vlastita narodna imena.

To je još 1844. uočio engleski arheolog John Gardner Wilkinson, kada je u svom putopisu *Dalmatia and Montenegro* (London, 1848.) detaljno opisao svoj boravak u Imotskoj krajini. U prijevodu Mate Marasa, list *Imotska krajina* je 10. srpnja 1991. pod naslovom *Imotska krajina u putopisu Johna Gardnera Wilkinsona*, priređivača Milana Glibote, donijela dijelove toga zanimljivog putopisa koji se odnose na ovo područje.

Engleski putopisac naglašava: „... u tom jeziku (on ga prema tadašnjem zanosnom nacionalno-preporodnom shvaćanju naziva *ilirskim*, a zapravo je *hrvatski*, nap. A. Č. G.) *svaki je mjesec dobio ime po nekim osobinama, kao primjerice:*

januar se zove **sićanj**, vrijeme siječe (drva za vatru);
februar – **veljača**, nestalna;
mart – **ožujak**, koji čisti (korov iz žita);
april – **travanj**, koji donosi travu;
maj – **svibanj**, koji svija (ptičja gnijezda);
juni – **lipanj**, lijepo (vrijeme; od *lip*, lijep);
juli – **srpanj**, vrijeme srpa ili žetve;
august – **kolovoz**, prevoženje (od *kolo* i *voziti*);
septembar – **rujan**, crvenkast (od *ruj*, crven, a odnosi se na rujno vino);
oktobar – **listopad**, kad pada lišće;
novembar – **studen**, hladni;
decembar – **prosinac**, prosvijetljeni (odnosi se na dolazak Kristov)“.

Ako se pažljivije osvrnemo na onodobna objašnjenja podrijetla narodnih imena mjeseci, koja je J. G. Wilkinson pribilježio na svom proputovanju kroz Imotsku krajinu, usporedbom s već iznesenim, također starim tvrdnjama, koja su naprijed iscrpnije prezentirana, uočit ćemo neka neobičnija tumačenja, međutim, upravo ta različitost daje draž bogatstva narodnoga blaga na ovim našim hrvatskim prostorima.



KALENDAR U PJESNIŠTVU

Objavljivanje izreka u novinama potaknulo je još neke Imočane na zapisivanje misli i stihova o kalendarskim mjesecima pa je Vinko Božinović Karauz u župnom listu *Proložac* (brojevi 1, 2 i 3) za Uskrs, Veliku Gospu i Božić 1995. godine objavio 12 pjesama o 12 mjeseci, koje je čuo od povratnika iz Amerike pokojnog Mije Jukića „Miša“, te ih i sâm malo dotjerao, a u istom je župnom listu i Drago Maršić ispisao zavičajni haiku kalendar. Prikupljajući pučke izreke i poslovice o vremenu, od imotskih poklonika narodnog blaga čuo sam i zapisao jednu staru zanimljivu pjesmu posvećenu svim mjesecima u godini. U narodu se prenosila usmenom predajom, a meni ju je u cjelovitom obliku kazao Velimir Braco Ćosić. Dovršavajući za tisak ovaj rukopis, Mladen Vuković primijetio je da je riječ o *Pjesmi o mjesecima* hrvatskog pjesnika Rikarda Katalinića Jeretova (1869. – 1954.), koja je zapisana gotovo kao u izvorniku, a mnogi su je naučili iz prijeratnih školskih čitanki.

Kako je i u suvremenoj hrvatskoj književnosti objavljeno više sličnih pjesama, na sljedećim stranicama donosimo osam pjesama iz pera autora Rikarda Katalinića Jeretova, Vinka Karauza Božinovića, Jože Prudeusa, Josipa Ivankovića, Drage Maršića, Mladena Vukovića i Ivane Jurić Radovan. Takve su pjesme-brojalice često šaljiva sadržaja pa i Nikola Jukić (1941. - 2001.) u jednoj nabraja sva inflacijska poskupljenja kako se izmjenjuju po mjesecima. Kalendarske su pjesme osobito namijenjene mlađim čitateljima, nude igru i kroz duhovite slike pa primjerice Dubravko Horvatić (1939. – 2004.) u pjesmi *Zvrckasti kalendar* navodi:

U rujnu završava školska godina.
Nema još nikakvih plodova ni plodina.

U listopadu se lišće pojavljuje na grani.
Tako je bilo svake godine, pa i lani.

U studenom je strašno vruće,
i gotovo nitko ne ostaje kod kuće.

Na kraju našeg ugodnog dvanaestomjesečnog druženja, svesrdno zahvaljujem svima, koji su mi na bilo koji način pripomogli da ove pučke izreke o vremenu, prikupljivane trideset pet godina, budu brojne i sadržajno obilate i bogate, te da, kao takve, ugledaju svjetlost dana i dođu u ruke onima kojima su namijenjene – znatiželjnim čitateljima!

Ante Čelan Gaganić

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

(1869. - 1954.)

PJESMA O MJESECIMA

Siječanj siječe, svuda snijegom mete,
A Veljača veselo se plete.
Gle, Ožujak vabi žarko sunce,
Travanj krasi brda i vrhunce.
Svibanj ptice pjevačice budi,
Lipanj trešnje na granama rudi.
Srpanj kosom i srpom se javlja,
A Kolovoz sve u hambar spravlja.
Rujan ruji slatko grožđe, fino,
A Listopad toči rujno vino.
Studen kida sve lišće po gori,
A Prosinac "staro ljeto" mori.

VINKO KARAUZ BOŽINOVIĆ

(1941.)

SIJEČANJ

Siječanj kako zasiče
tako i osiče.
Njegova čiča
ljuća od biča.
Rakija svud
pa nemaš kud.

VELJAČA

Kuja ljuća neg guja,
na svaku mete,
vrti prti
izmami cvit
i privari svit.

OŽUJAK

Ožujak – trećak
veljačin nećak,
a kad je blag
svakom je drag,
kad se šene
vrazi se žene,
privrne ćud
i postane lud.

TRAVANJ

Evo nam travnja
pastirskog slavlja.
Dol i brijeg
šareni se stijeg.
Kola se koč
stada se roče.
Jurjevdan
sve mami van...

SVIBANJ

Svibanj naš mili
ponosno se sli
nad Parcin svim
jer ima s čim
legu se laste
sve bujno raste
svem tad je god
sve nosi rod.

LIPANJ

Lipanj je naš lipi
svašta se kripi
prvi klas veseli nas
dozriju trišnje
prispiju višnje
i petrovke u sav mah.

SRPANJ

Srpanj je žarak
presuši jarak
al puni koš
pa nije loš.

KOLOVOZ

Kolovoz kôla
čeljad su hola,
okrene gunj
trbuh je pun.

RUJAN

Rujan naš mili
ponosno se sili
nad Parcin svim
jer ima s čim
grozdovi zriju
da badnjevi vriju
veseli rad
nastaje tad.

LISTOPAD

Listopad bane
hladiti dane
nosi u stan
i suhi panj.

STUDENI

Studen studi
pasje ćudi
Rakija svud
pa nemaš kud.
Martinski dni
pravi su sni.

PROSINAC

Prosinac frojo
veliki zlojo,
za Božić nemaš li
okrvavit nožić
još veći jad
bio bi tad.

JOŽA PRUDEUS

(1944.)

STOLJETNI KALENDAR

Siječanj, sjekirom, stabla sjekao,
sjeverac, sječivom strehe strašio.

Veljačom vjetrovi veljali veliki,
vrhove vrba vunom vezali.

Ožujak obzorja ozračí, okiti,
ožujkom osviti opet opiti.

Travanj travom travnao travnjake,
titrale, treptale tanane travke.

Svibanjsko sunce svuda sjajilo,
stablo se svako sokom sočilo.

Lipanjski lahor lipom lepršao,
ljupke lijehe lako lelujaó.

Srp srpnju srce sred srca stavio,
sred strna snoplje srezano svezano.

Koliko kola kolovozom kolalo,
koliko kosaca kosom kosilo.

Rujansko ruho rumeno rudilo
rujanski rod rodno rodio.

Listopad lišće lagano ličio,
ledinom lane ludo ludovalo.

Studeni snijegom staze sniježio,
sanjkama se snješko smrznuti smješkao.

Prosile ptice proso prosuto,
prosinac prosio počinje ponovo.

JOSIP IVANKOVIĆ

(1949.)

MJESECI – PERECI

Siječanj drvosječa
studen ne osjeća.

Veljača tkalja
po snijegu se valja.

Ožujak se, kaže,
s proljećem slaže.

Travanj u travi
rođendan slavi.

Svibanj svija svibe
i ostale šibe.

Lipanj lipom cvjeta
na početku ljeta.

Srpanj se znoji
otkad postoji.

Kolovoz još gazi
po sunčanoj stazi.

Rujan dojurio,
jesen požurio.

Listopad pada,
kiši se nada.

Studeni od juče
kroz maglu se vuče.

Prosinac na pitu
u zimskom kaputu.

DRAGO MARŠIĆ

(1956.)

KALENDAR

SIJEČANJ

Za nokte zašli
Srce puca od leda
Ko sikirom siče

VELJAČA

Nasršilo se
Viveri ispod vrata
Snjig će zarupit

OŽUJAK

Patrlj kruva
i bocun u zovnici
motika čeka

TRAVANJ

Otkovana kosa
Smrt kroz travu placa
biser rosu runeć

SVIBANJ

U cviće uđe
divojka bosonoga
Ruža zamirisa

LIPANJ

Šudarić moka
Znoj uguron u oči
Draži čeljade

SRPANJ

Konj iskida o glav
Dan od obada ljući
niz kolovoz ode

KOLOVOZ

Žega i žeđ
Krst i nekrst pati
Pot izde

RUJAN

Vinograd već
na vino miriše
Badanj zatopljen

LISTOPAD

Čeljad ko mravi
Kupi i kući nosi
Božju milost prosinac

STUDENI

Sunce zagoru
Crveno nebo zbori
I sutra će bura

PROSINAC

Ruke dvije
glavnju zagrlile
Zima sirup pije

MLADEN VUKOVIĆ

(1958.)

KALENDARSKA DUZINA

Siječanj - ledi se gležanj
veljača - sunce ojača
ožujak - prvi cvjetuljak
travanj - ozeleni se panj
svibanj - ajde beri vrganj
lipanj - svi iz škole gibanj
srpanj - žito žanje kombajn
kolovoz - ljetovanje skroz
rujan - u svemu je bujan
listopad - u prirodi glad
studeni - hladno je meni
prosinac - dar prima klinac!

KOLENDANJE KALENDARA

Na Novo ljeto kroz naše kale
kolendarske klape zapjevale
Siječanj na "ludu noć" sijeća
najledenije dane osjeća
Veljača dođe u karnevalu
najkraća je u pokladnom balu
U ožujku visibaba bane
i odbroji zimi zadnje dane
U travnju ne raste samo trava
al' ga prati zelenkasta slava
U svibnju dozrije prvo voće
i leptiri na livade hoće
Lipanj sav miriši od liposti
školski raspust ogrije nam kosti
Srpanj su stari zvali ilinštak
na moru i mravi ljetuju čak
Kolovozom vrućine urode
raspjevani cvrčci kolo vode
A kada osvane mjesec rujan
u berbi grožđa svatko je čujan
Listopad nam šumu razgolica
bojkotira ga crnogorica
Studen i sanja napitke vruće
vrapci bi ušli u tople kuće
Prosinač je kad se darovi nose
a momci dobre cure zaprose

IVANA JURIĆ RADOVAN

(1973.)

MJESECI

Siječanj drva siječe
i u peći stavlja,
a vani na snijegu
bije le grude valja.

Veljača se skriva,
ispod maske stoji,
kad se kući vrati
svoju plaću broji.

Ožujak je topliji
jer proljeće najavljuje,
ali prije toga doba
dobre kiše izlije.

U travnju trava raste
i livade zelene,
travanj budi snene
cvjetice šarene.

U svibnju ruže cvatu
bije le, žute, crvene,
a kada vjetrić puše,
ljuljaju se kao sjene.

U lipnju cvate lipa.
Ona ima cvjetice žute.
Lipanj najavljuje ljeto
i toplo, žuto sunce.

Srpanj je radnik,
on žito žanje,
da u kući kruha ima
kada jutro svane.

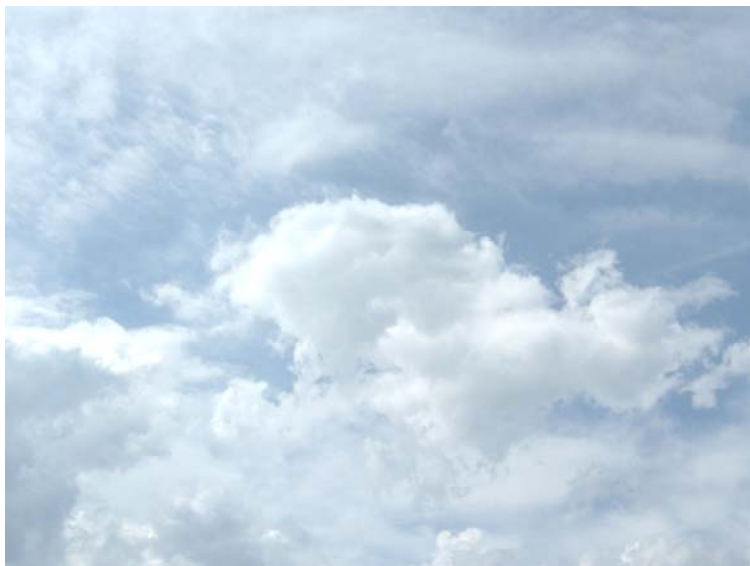
Sve što srpanj ubra,
kolovoz nam vozi
i sve to bogatstvo
kući sada nosi.

Rujan je bogat voćem,
u voćnjaku ljudi ima,
on ih zove zato
da dade voća svima.

Listopad lišće odbacuje
i ima šuštave staze
i u parku i u šumi
najviše kad ljudi gaze.

Studenj je hladan
i kestene peče,
one lijepe, smeđe
ljudi grickaju cijelu večer.

Prosinac je siromah
i trideset dana prosi,
a trideset i prvi dan
djeci darove nosi.



VREMENOSLOVNA ZAPAMĆENJA

Od vremena Adama i Eve ljudi su osuđeni (ili bolje reći nagrađeni) na suživot s prirodom, živjeti od prirode. Iako sve nezahvalniji prema hraniteljici koju onečišćuje, čovjek je sudbinski prožet s njezinim pojavnim odlikama, vanjskom slikom vremena koje je kucaj Božjeg bila. Zemlja je radala ako se nebo smilovalo, ako ju je kvasila Božja suza (ili radosnica) kiše, ako su je milovale zrake sunca, hladili vjetrovi (koji su istodobno raznosali sjeme), noću čuvalo srebrenilom mjesečine...

Vrijeme je višeznačan pojam, od onoga na koji svi pomisle, do Einsteinove četvrte dimenzije prostora. Ono nas zanima i kao duljina svemira prema kojoj je uređen nepovratni slijed pojava, i kao meteorološko stanje uzduha nad nekim krajolikom određeno fizičko-kemijskim vrijednostima vremenskih čimbenika i pojava. Brojeći sate, dane, tjedne, mjesece, sezonska doba, godišta, desetljeća, u našem ovozemaljskom trajanju kažemo kao *vrijeme leti*, i na tom putu k vječnosti i ono atmosfersko vrijeme leti. Okrećući se oko Zemlje, sustižu nas ciklone i anticiklone, a ako ne uvažavamo njezine planetarne zakone, priroda nas redovito zna i kazniti manjim vremenskim nepogodama ili pak globalnim katastrofama, šimićevski nas opominjući kako čovjek treba biti odgovoran i velik, kako ne bi bio *malen ispod zvijezda*. I slušajući treptaje Mjeseca i zvijezda, čovjek je osjetio nužnost mijena praelemenata života, neke zakonitosti prirode, nebesko kolo u kojem voda isparava u buduću kišu i koje vrteći se ne prestaje.

I bez satelitskih balona koji mjere stanja i gibanja zraka, bez poznavanja stupnjeva temperature (C, F ili K),

paskala tlaka, bofora, čvorova i drugih mjernih jedinica vjetrova koje ustanoviše tek ovodobni znanstvenici, sinoptičari i meteorolozi, predosjetio je čovjek dnevne i noćne navade našeg Sunca, i skovao je klimatološke izreke koje su mu, neuku, pomagale u tešku (težačkom) životu u ovoj dolini suza. Nije im se protivio, jer i ne može, samo je slušao kako zemlja diše Božjim ritmom. Mjerio je i vagao vrijeme, topline i hladnoće, sparine i svježine, omrkline i vedrine, sjene i snjegove, znojenje i cvokotanje, *ršume i zvizdane*, i utanačio opaske o hodu vremena osjećajući svojom kožom, srcem i dušom, i iskazao ih poslovično kroz brojne izreke. I što imaju manju uporabnu i vremenarsku pouzdanost, to su književnije i umjetničkije. U obilju metafora, govoreći o vremenu, kazivao je i o cjelini života, a kazivač je često znao reći da je kucnulo vrijeme i za neke druge intrade, neke slađe trenutke. Zato tu ima i erotike, jer i plodna zemlja ima uru kad je topla, kad je vlažna, kad je orna za oranje, kada brazde zove, a kada je za zimski san... jer je čovjek u vremenu naprosto sam život u svojoj veličanstvenoj bajnoj tajni.

Poslije oblaka sunce, zaključili su još stari Latini, tješeći nas kako će sve doći i proći. Ali ima nas kojima, sa snopovima godina u kostima, i u tijelu i u duši više smetaju kiše ili sunce, pa smo se iz predostrožnosti tih vremenalijski dosjetili biometeorološkom ritmu ljudskog bića i njegovih kronoloških i kroničnih bolesti. Unutar urbanih betonskih zidova, gdje sve manje gledamo u zvijezde i mjesece, podjednako su nam važne i vremenska i biometeorološka prognoza, kao svakidašnja jadikovka nezdrava života. Na elektronskim medijima slušamo je ili gledamo svakoga punog sata, i sve više vjerujemo našim

vremenoznalcima, koji uz pomoć suvremenih tehnoloških izuma sve točnije predviđaju vrijeme, čak načelno i nekoliko godina unaprijed. No, kako ni liječnici nisu uvijek svemoćni i sveznalice (jer Stvoriteljeve zakonitosti su stjerali da se kriju iza desetih decimalnih mjesta), tako će se vazda naći i onih koji će više vjerovati narodnoj ili alternativnoj medicini, odnosno buduće vremenske (ne)prilike čutjeti jačinom boli u svojim križima. Stvoritelj s podsmjehom motri nakane znanstvenika da kloniraju vrijeme kako im se htjedne, da naruče samo ljepšu stranu medalje kalendarija, zaboravljajući da raj s vječnim suncem i vedrinom valja zaslužiti apsolutno ekološkim odnosom prema Zemlji.

To vjekovno poljodjelsko iskustvo, mudrost i ljepota iskazivanja narodne pameti zrcale se i u ovim pučkim poslovicama i izrekama, one su iscijeđena stoljeća u našem jeziku, u našim dušama, kao zajedničko nam duhovno usmeno naslijeđe i poruka naših pradjedova, koji su od blagdana do blagdana blagovali ljepotu prirodnog, danas bismo rekli ekološkog života kroz sve dane u godini. One su svjedočanstvo tradicijskoga života naših kršćanskih predaka, koji su svoju radu odmjeravali od petka do svetka, od sveca do sveca, za svetost svog života. Stoga ove izreke, osim etnografskog, imaju i liturgijski prizvuk, u njima osluškujemo molitve nebesima za dobar urod. Nekako nam ih je takve jednostavne, lapidarne i kratke, lakše razumjeti i pamtiti, negoli buljiti na tv ili internetskim ekranima u one šarene sinoptičarske karte s brojnim strjelicama i simbolima sunca, oblaka ili kiše.

Poput godova u deblu drveta, tako se i na narodnom jeziku svakog proljeća izleže pokoja nova poslovice i izreka o vremenu. Ufajmo se da ćemo još slušati šapat iz

škrinja pučke građe, iako i njih vrijeme nemilosrdno gazi. I ovim izrekama o vremenu kao da istječe vrijeme, jer su im temeljni pojmovi u sve većem nesuglasju s digitalnim vremenima: u srpnju već odavno ne žanjemo srpom (a o višestrukim GMO žetvama da i ne govorimo), veljača bi se zbog plasteničke proizvodnje mogla nazvati staklenjačom, najskuplje plaćamo vina iz ledenih (zimskih) berbi, dok nam klima uređaji stvaraju ugođaj vječnog proljeća u našim uredima, dnevnim boravcima, ili skupim automobilima, daleko od doživljaja u zimskom pramčioku ili ljetnoj hladovini ispod murve ili oraha.

Baštineći djelo prvoga poznatog imotskog meteorologa i učitelja Ivana Ujevića (1858. – 1915.), oca slavnog pjesnika Tina, priređivač ove zbirke Ante Čelan uložio je truda da sve te narodne biserne opažaje o vremenu oko nas (i u nama) niže u 12 (apostolskih) kolajni, duzinu tridesetnica u kojima se vazda nešto lêže, 12 mjeseci sa svojim prepoznatljivim znamenjima. Iako su one najvećim dijelom zabilježene u Imotskoj krajini, u svoj vremenarski mozaik autor je ugradio, poput zrna soli, i poneku krilaticu meteorološkog iskustva iz naših drugih krajeva, čak i iz hrvatskog Zagorja, pa ova zbirka rizniči i naše jezikoslovno blago: rame uz rame su (nelektorirana narodna) štokavska ikavica, čakavica, kajkavica, standardni hrvatski književni izričaj...

Uz vremenoslovlje kolektivne svijesti, blizu tisuću izreka o vremenu, uz rukovet autorskih pjesmica, dobismo vrijednu knjižicu koja će nam, poput sunčanog sata, sjati s police naših kućnih knjižnica, koja će nas pozivati barem 12 puta godišnje da je listamo i time zahvaljujemo onima koji su ih svojim životima pisali. Ali i zavidjeti im što su svoj vijek proživjeli u zdravijem okružju!

Mladen Vuković

BILJEŠKA O AUTORU



ANTE ČELAN Gaganić rođen je 11. studenoga 1948. godine u Imotskom, gdje završava osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Živi u Imotskom, sudjelujući u svim kulturnim događanjima. Svira u Hrvatskom puhačkom orkestru - Gradskoj glazbi Imotski. Radio je kao pravnik u Poljoprivrednom kombinatu *Imota*, bio je direktor u javnom komunalnom poduzeću *Topana*. Sada je djelatnik u Službi za hrvatske branitelje državne uprave za Splitsko-dalmatinsku županiju.

Publicističkim radom bavi se od osamdesetih godina prošlog stoljeća. Objavljivao je u listovima

Imotska krajina, Grad na Gori, Marija, Naša ognjišta, na brojnim radio postajama.

Objavio je knjigu *ONA NE ĆE ONAKO - Imotske ljubavne i druge zgode* (Split, 2003.) i turistički vodič *ŠETNJOM KROZ IMOTSKI* (Imotski, 2004.).

Pred tiskom su mu knjige i rukopisi: *IMOTSKI KROZ GLAZBU; JEZIČNO BLAGO IMOTSKE KRAJINE; OD BLEIBURGA DO VRŠCA – Križni put Ante Čelana Gagana...*

KAZALO

Blago pučkog vremenara	5
Siječanj	7
Veljača	13
Ožujak	16
Travanj	23
Svibanj	29
Lipanj	33
Srpanj	38
Kolovoz	43
Rujan	48
Listopad	52
Studen	56
Prosinac	60
Narodna nazivlja za mjesece	66
Kalendar u pjesništvu	69
Vremenoslovna zapamćenja	83
Bilješka o autoru	87